

محمد عیاض الاسحاقی نذی مجموعہ آثاری

۸ جی جلد - ۱ جی کتاب.

تذیکہ

ناشری:

محمد عیاض الاسحاقی

مہسکوہ.

محمد عیاض الاسحاقی ناک مجموعہ آثاری

5348
A3883

استاذیکہ

۲۸ نچی دیکا بر، ۲۴ نچی غنوار ۱۹۱۵ سنہ، مہ سکھو.

سمیگوزچی جلد
بر نچی کتاب.

ناشری:
محمد عیاض الاسحاقی
مہ سکھو.

МОСКВА.

Тип. М. О. АТТАЯ и К^о. Маросейка, Косьмодамианскій пер., д. 5.

سعیدہ استاذبیکہدہ برده آرتقلق، کیملک یوق
ایدی. اول عادى گنه اول استاذبیکهسى ایدی. آنک
کیه وگه چغووی ده ملالرده بولغانچه، عادى گنه بولدی.
اول، قز بولوب اوسب کیله باشلاغاچده، تورلی یرلردن
ملا، مؤذن گه، ملا صمانراق بولورغه طرشقان بایلارغه
صورارغه طوتندیلر. اتی سی حضرت، موثیق خلقن
یارا تماغانغه، مؤذن لرنی - خوجه نصرالدین حضرتلرینک
معلوم ایشهگی طوپیراغندن یاراتلغان دیب اعتقاد
ایتکهنگه، همه سینه سوز قایتارا کیلدی.

آبزتای، قای وقتلرده، سعیدهنک بویغه جیتب ۲۰ گه
باصووندن قورقغالاسده، حضرت «تقییری یازغانی بولور» دیب
اشانغانغه، هامان اوز سوزنده طوردی.

مونه یراقده غنه بولسه ده، یاشغی اوقاز آلغان برملاغه، سعیدهنی
صورارغه کیلکیلر. استاذبیکه بولاچاق اولی قارایاق بولغانغه،
صوراغان یش ملانک آتاسی تیره - یونده نادانلق برلن شهرت
طوتقان رحیم ملا بولغانغه، قارداش - قبیلہ اولدین اولک چیت
کورکیلر. لاکن حضرت اوزی کیه و بولاچاق شاگردنی ثلله
قایداغنه - شهرده می، قزان یولنده پاراخودده می؟ بر مرتبه کورب
اخلاص باغلاغانغه «کیککش ایشیک» دیگهن جوابنی بیردرتدی؛

وباش قدا بولوب كىلگەن فخرى مؤذن آرطندان اوق، آبزىنای نڭ
طوغان قارداشن، آت جىككتر ب، شول اولغە، يوغانغان آطنى
ئزله رگە بىيەردىلر... يەش ملانڭ، بتون حالى - احوالى
نادان رحيم ملانڭ خاتونى، بالا - چاغاسى، محلە خلقى، محلە نڭ
يەش ملاغە قاراشى، تىرە - يون ملالرينڭ يەش ملالردەن اميدلرى
حقندە طولى معلومات كىتر رگە قوشدىلر.

شوندى زور مسئوليتلى اش بلەن بارا طورغان شاكر
مؤذن، يىكرمى يىلدان بىرلى، ايكىنچى گە اويلەنرگە نيت لەب، قز
ئزلەب يورىگەنگە، اش آراسندە - اش اشلەنر، دىب، حضرت نڭ
طاماق طولوبىن، ساتوچى شمسى نڭ چوار ايتىگن كىيىن ب سفرگە
چقىدى.

يولە، اوطرب قالغان قىارت قزلى شمس الدىن حضرتكە
كرب قونب چقىدى. اوزى نڭ، مؤذن بولسەدە، امام معين لوازم
امام ايكەنن، حضرت نڭ فدىە آلمانوى آرفاسندە قولى ايرىكلىگن،
عشر نڭ دە شاقىتى كوب كىلوون سويلەب، لاكن «جماعتى نڭ گنە، شول،
اوزى نە موافق بولوب یتمەگەنن، أولك يوغاندە صو صالوب طور رلق
قدر معلوماتى بولماوين، قدر كىچەسندە، عرفە كونندە خاتون - قرغە
وعظ نصيحت سويلەرلك اوقومشى يوقلغن بلىرب - حضرت، الله
تعالى مونە اوزى نڭ موافق جماعت مىسر ايتسە ايدى، دىب دعادە
بولسە كزلا!» دىدى.

حضرت، دعادە بولسەدە قزىن بىر رگە نىتى بارلغن بلىرمەگەنگە،
شاكر مؤذن، شوندان اون ايكى چاقىرمە، طول قزلى بربايغەدە
آط آشاتوب چغارغە كردى... آندەدە كىچ بلەن يەستونى
اوقوب، چاى اچب اوطرغاندا، اوزى نڭ درجەسىنە جىتب، مرحوم

ذاكر داملاغه «كوڭل ساباغى» نى اوطرغاندىن باشلاپ، اول خلقى اوزن ملا ايتەرگە بىك طرشىدە، قىامت كۈنى، بلال رى اللە غەنىڭ لىۋاسى آستىدە قوبۇدون قالماق اۋچون مؤذن لىكىنى اختىيار ايتكەنن سۈيلىدى. «اللە غە شىكر، اوزى بىك ياخشى طورا، لاكن، اللە تعالى نىڭ حكمتى - جماعتى، بىك اوقومشلى بولسىدە، بەيرەم لردە درە الناصحىن، محمدىنى يارب سالسىدە، اولك اوستىدە آنارغە باشقە مەت يولماسىدە، سىلامتىگى ناچار بولغانغە، اۋى تىرىسسى ايتە آلەمى. حتى، مۇنە حاضىر، خلىفە حضرتكە «ذكىر ياكتارغە» بارسەدە، كوڭلىدەن، شول جماعتى «اولدى» دىگەن خىر كىلمەسەن، دىب قورقۇقەنە بارا.»

باى ساتۇچى شۇندى، خاتۇنى اولم ياقاسىدەغى مؤذن لرنى، اوقاز آلۇب ملا بولۇرغە اول طابلۇب دە، پىرىغۇورى جىيىلۇب امتحانى غە كىرەك ملالرنى آى صابىن كەك كورب طورغانغە. «اللە تعالى، شول، نىچكە بىر ياقلى يىصاسىن اىندى، بولاي حالىگىز آوراىكەن!» دىگەن جوابنى قايتاردى.

آندىن سوڭ، باراچاق اوللردەن شۇندى امىدلى يىرلر بولماغانغە، شاكر مؤذن، جاۋچى كىلىگان اولغە كىلىب جىتىدى. مسجىدەن يىراق توڭلگەن، طازاغە بىر مۇزىق غە قوناقغە طوقتادى. اۋزىنە قىز طابا آلمانغانغە، بىك اخلاص بلەن، كىيەو بولاچاق ملانى، آتاسىن، آناسىن، مەلەسەن بىلەرگە كىرىدى.

اۋى خوجەسى اۋتسكن گەنە مۇزىق، بىك تىز، بو حضرتى، مؤذنى، نىڭ نىك كىلىگەنن سىزىب آلۇب، طورىدىن طورى سۈيلىدى. شاكر مؤذن آنىڭ سوزىدەن، قارىت ملانىڭ كىرەك اۋزى، كىرەك جماعتى آرتاينىڭ عادى مۇزىق اىكەنن، ياڭغى

ملانڭ بىك ھەيىەت اوقومشلى، انصافلى شاكر دىكەنن آڭلادى. مەلھەنى كوزى بىرلە كورر اوچون، شاكر مۇذن، اولنڭ تىگى اوچىنەدە توشب كىتدى. آندە بارغاندە ملالرنڭ اويى ياندىن اوتب، يورط - يىرلارن، طورمش - كىلىش لرن اوستىدىن كەنە كوزدەن اوتكەردى.

توبەن اوچداغى، آطصاتورغە تلى طورغان يەش يكتە مۇذن آبزىنى بىك تىز طانوب آلدى. بۇدە يورط خوجەسىنڭ سوزلرن بركتدى. لاكن شونڭ اوستىنە «آبزى كىشى! شونسىن آيتەيم: بوروق اول يورطدە كىلن بولوب چدار اوچون، قىزىز شىطان تىرىسى كىيىوب كىلسن!» دىدى. شوندىن صوڭ، آبزىنى سويلەرگە كىرىدى.

ايرتە بلەن، شاكر مۇذن ايرتە نمازغە كىردى. كىچىكەنە ترەزەلى، قارانغى غنە مسجد، اوزىنڭ سەلەمە نمازلىقلىرى بلەن، بىك فقير توسلى كورنەدە، يەش ملانڭ صوزوبىقنە، ياخشى غنە قىرائت بلەن امام بولووى، شاقىتى كۆڭلىگە تولدى. اول، ايرتە نمازدن صوڭ، اشراق نمازى اوقو غادەتى بولسەدە، يەش ملا بلەن كورشىر اوچون، بىرگە چقىدى؛ وباشماق لىقە سلام بىرىپ كورشىدە.

يەش ملانڭ - «سىز قاياغى بولاسىز، قوناق؟» دىگەن سوالىنە، شاكر مۇذن، ملالرچە ايتىدىر، عربچە قاطشدرىپ، - «بىز، مەخدوم، موندە فى سىبىل الله يورى طورغان مسافرغە... خلىفە حضرتكە ذكر ياڭغارترغە بارامىز. (*) اولندىن» دىدى. شول اولنڭ اسمىن ايشوتىكەچ، يەش ملانڭ يوزىنە قىزىل يوكردى. «بو كم؟» دىگەن سوال، آنڭ باشىنە كىلوب جىتوب - «كم بولسەدە، مىنى كوررگە كىلگەن كىشى!» دىپ، امتحانە بولغان كىك قىيىض لەنبرەك

كىتىدى. سوز شونىدە طوقتاغاندىن، شاكر مؤذننىڭ قوناق
اوپى خوجەسى «ملا! بىزگە چاي اچەرگە كرىكەلە. قوناق دە مۇنە
بىزدە، ملا كىشىلەر، سويلەشۈپ اوطۇرسىز» دىدى.

يەش ملا ئىللە نىندى، حل ايتىپ بولمى طورغان بىر مۇسئەلگە
تەرەپ قالغان كېك بولغانغە، مۇزىق سىزىب - «مىن، خىزىتگە،
واحدىنى يىەرگەن ايدىم. اول، حاضر كىلەر» دىگەچە، يەش ملا
جىڭلەپ كىتەپ آلتە اطلادى.

اوزاقلامادى، دۈبلى طوندن، بىلىنە بىلباۋ بوغان بىر كىشى
كردى. ملانىڭ سىكرب طوروندان، اۋى خوجەسىنىڭ «ئەيەكەز
خىزىت!» دىپ قارشى آلووندان، شول مۇزىقنىڭ اچىندە، قدا
خىزىت يەشەنپ طورغانلىقن، شاكر مؤذن كورب آلتى. مجلسەگى
سوزلردە، آندىن صوڭ ملالرنىڭ اۋزلىرىنە بارغاچ دە آشالغان
آشلىردە ھەسسى بىر سوزنى بىر كىتەپ.

شول سوزنى آلوب، ذكر ياشىغارتۇر اوچون خلىفەگە بارغان
اونوئىب، اوزىنىڭ خاتونى بوكون ايرىتەگە اولەسى بولغانغە
اۋىلەنرگە تلەگەن دە خاتۇرنى چىقارپ، شاكر مؤذن اۋىگە
چابدى.

شاكر مؤذننىڭ كىتىرگەن معلوماتى آبزىتى، قارداش - قىيەلەنى
قناعتلەندۈرمەسە دە، خىزىت اوزى، بىرو ياغىندە بولغانغە، بتون
قارداش - قىيەلەنى جىيىپ كىچكى يەستۈدەن صوڭغى اوزون كىڭەش
مجلسىدە، كىلەن ايتۇپ توشۇرەينچە - آيرىم طورو شرطى بلەن
بىررە قارار چىقارلى.

وشول شرطلارغە راضى بولغاچ بىرلى دە.

طويلرى نىچوك بولغانن، سەيدە البتە، بتون واقلىرىنە قىر
خاۋىرىدىن چىقارمادى. لاكن كىمە كۈتكەن. كۈن بىگىرەك قاتى
ايتىب آناڭ كۈڭلىنىدە سىڭگەن: قىدالار كىلگەندە، اول كىچىككە ئۈيە
بولغانغە، قاين آتاسىدە، قاين آناسىدە بىردىن كۈرمەدى. ايرىلار
چەي اچەرگە اوۋىرغاچ قىنە، قىداغىنى يوغارى ئۈيگە ئالوب مىڭەچكەن،
اول، يىارقىدىن بىرنىچى مرتبە قارادى. حاضردە كۈز آلدندە:

ايش تورگە، ملاجىزنى دىن دە يوغارى غە، بىر طازا كىشى اوۋىرغان:
اوستىدە ئىللە نىنىدى موۋىق باينىغى كىك، قىتاتى، مانچىستىمى كازا كى،
باشىدە ستارىستانقى كىك اوۋىقلى طاقىدە، قولىدە زورغىنە، آقايغان غە
موۋىق گىلىنى نىكى كىك ياولق. مونە اول، شول ياولق بلەن بىك
قچىرتوب بورىن سورىدى. «بۈكم ايكەن؟». قارا ئىلى، ملاجىزنى
«يەڭز قىدا حضرت» دىدى. شول سۈيكمىزمنى؟... مونە سۈيىلەرگە
پوتىدى. تىلى غىمردە مىرسە كۈرمە گەنمى، آيو اويناۋىچى مىشەرمىنى؟
«دا، دا...» دىب طوردا.

«استغفرالله، استغفرالله!»

سەيدە نىڭ كۈزىنە يەش كىلەرگە اولگىرمەدى، زور آبىرتاسى
كىلىب «ئەيدە، طهارتاڭ بارمى؟ قاين آناڭغە كۈرىندىرگە» دىب
جىلتىرەتب ئالوب كىتتى؛ سەيدە تىن آلورغە، حال جىيارغە
اولگىرمەدى، بىسم الله دىب بىر ياغىندان الوغ پوتاسى، بىر ياغىندان
قارت جىڭگەسى پوتوب، آنى قىداغى لىر نىڭ چەي مىجلىسىنە كىترب
باصىردىلر وبىسم الله لىر، صلاۋت لىر بلەن «قىداغى آبىرتاسى، كىلىڭىز!»
دىدىلر. سەيدە نىچىك كۈرىشكەن بىلمەدى. قوللىرى دىعاغە
كۈتەرلەگەندە، نى اۋقۇغانن خاۋىرلامادى. پوتاسى نىڭ تۈرتۈۋىنەن
سۈڭ قاين آناسىنە سىڭىز چىركىلى يىغەك ياولق بىرگەن دە، قاين

آناسینک زور ایکی تالیر تهنکه بولهك ایتکانین ده ره تله ب سیزنمه دی. شول عادتلر، یولالر بتب، آباق اوستنده گی سعیده گه، آنی سی «اوتر قزم» دیب یومشاق غنه ایتکهچ، سعیده اویانوب کیتکهن کبک بولدی. اول آقرتن غنه صماوار آرطینه اوطروب کوزن کوتوردی. توره، کیث گنه بیتلی، اورطایه شلی بر خاتون اوطورغان. چینایاقنی آغانده، آنک آلدینه طابا زور، اوزون یافا چلبرلری برسینه بوسی بهریله، بهریله آغه طابا بوگوله لر. کوکره گینه قوشاب کیگهن ایکی قول اینلی اوقاغه تزلگهن خهسیتده تورلی زورلقده غی تنکه لری شالطراشوب آقایوب طورالر. قلاقلرنه گی، حاضرگی زماننک چولپاسی کبک قلاق آلقه لری، بولای ده زور قلاقلرن باصوب سه لندرب طورالر. اول بر بر ایبیر آلور اوچون سه لکندی می، آنک آرطنداغی اوزون چهچ طاقماسی، آلاغه طاغلغان زور چولپولار، قنغراولی طای لر جییلغان کبک شلدراو طاوشلری چغارالر. قوللری ناک صارغایغان تیری لری اوستنده برسندن برسی کیث، ثله نیچه شهر بله زکلر، آنک قوللرن، صنغاندان قالایلاغان چاینیک بورنی کبک ایتدرب کورسه تهلر. جوان - جوان بارماقلرده زور آحقلر، فیروزه لر، پراضتوی قزل تاشلردان یاصالغان، قاشلی، تورلی توسه گی آلدی - آرتلی کییلگهن اوچهر، دورتهر یوزکلر، آنک بارماقلارینه، قرق طارتماچی داغی، صاتار اوچون تورلی توسه گی، تورلی بویاوداغی یوزکلر اوطرتقان آغاچ توسن بیرهلر.

شول بیزه نوگنه آز کبک کورنگهن بولورغه کیرهك، قداغی، آب آق ایتدرب آفشار بلهن، بیتینه کرشن یاقغان. اینلک بلهن، بیت اورتالرن قزرتوب، آنی، بویاغان چیلک توبینه اوخشاتقان. تشرینک آقغی، شول ماطور یوزگه، شول کییم - سالومغه

كىلوش بتمەس، دىب اويلاغان بولورغە كىرەك، اول آطنقى
كبك زور، زور تىلر قاراغە بويغان!....
سعيدە بىر مرتبە قارادى: اوزىنىڭ قاينى آناسى - شول بولوغە
اشانمادى.

ايكىنچى مرتبە قارادى: اوزىنىڭ انىسىنىڭ قداغى بى شول
بولوغە اشانمادى.

سعيدە اوچونچى مرتبە قارادى: بتون ذاتىزلىقلارنى طوروب
كىيىنگەن شول خاتوننىڭ ملا خاتونى بولووينە، بىر يەش ملانىڭ
آناسى بولووينە اشانمادى.

طوتاسىنىڭ ياشاغان چەينىن اوزىنە آلا آلمىچە، اول ھامان
شۇڭغارغە قارادى. حكايلەردە سويلەنە تورغان اوبور قارچىنە
اوخشاغان قورقنىچ قاينى آنانىڭ، نىچك سويلەون ايشوتىر اوچون
طوروب كىتمەدى؛ كىتە آلمادى. شونى ايشوتەسى كىلووى، شونى
بلەسى كىلووى آنانىڭ بتون يورەگىدە قاينى تورغان كوز يەش
بووب طوتىدى.

مۇنە اول آوزىن آچىدى، آنانىڭ قارا تىللىرى ئىزلايدى، آنانىڭ،
اوستلارنىڭ تىللىرى، تىللىرى، تىللىرى، تىللىرى، تىللىرى، تىللىرى،
يەشلى - يوشل تاوشلار چىقاردى؛ سعيدە اوزىنىڭ قىلغى بلەن، قاينى
آناسىنىڭ طاوشنى ايشوتىدى. اول طاوشنى، نى دىب ايتىرگە؟...
اول آنى آڭلاتورغە ئىلە سوز تاپا آلمى؛ اول، سعيدەنىڭ مۇڭغىچە
كورگەن ھىچ بىر كىشىنىڭ طاوشىنە اوخشاغان كىك، سعيدەنىڭ
ھىچ بىر تىللىرى قوش - قورتىدەن ايشوتكەن طاوشىنەدە طورى
كىلمى. اول، قارت اورىنىڭ يوشاق ايتىدۇر، ماطور تاتار
خاتونى بولوب سويلەرگە تەلگەن قىلىنىشىغە، آزغە اوخشى.

اول، شول ئەفەلم تورلى طاوشنى ايشونكەن نىڭ صوڭىدە،
 طاغى چدارغە طاقتى قالماغان بىلەن بىلەن ئاقتىن غەنە طوردى. ايشىككە
 بارىپ جىتكەندە، نىڭ ايكى كوزىدە دە يەش قوۋىپ جىتتى. اول،
 قىز-قىز، باسقۇچىدىن توشىپ قاراشنى بولمەگەن كىرەپ قىزىپ، قىزىپ
 جىلارغە توتۇندى. نىڭ ارطىدىن توتۇشنى، ئاندىن صوڭ كىلگەن
 ئاناسى دە ئانى باسدىرە ئالمايدى؛ اول، الگەرى طاوشىز جىلاسەدە، ئاخرغە
 تابانلى ئاچىلۇپ «نىڭ گەنەم بولدى ايكەنلە، رېم! نىندى گەنە كىشى
 نىڭ كوزى يەشى توشىدى ايكەنلە، خىدايم! نىڭ گەنە بولسا گەنە كىشى
 بولمە ايكەنلە!» دىيىپ كويلەرگە توتۇندى. بىر ئازدىن صوڭ «نىڭ
 صوڭ، مىڭا اول قىزىدىن بولدىڭىز، اى ئاتىم، اى ئانىم، نىڭ
 صوڭ مىنى اورامغەنە چىقارۇپ ارغەمادىڭىز، نىڭ گەنە صوڭ مىنى
 اوسىردىڭىز» دىيىپ ئىكرانورغە سىقرانورغە كىردى.

توتۇشنىڭ اوغللىرى بولارغە اوخشامان دىيولرى ئاناسى نىڭ «ئاڭدىن
 قورق، قوناقلاردىن اويال» دىيولرى دە تائىر ايتمەدى؛ سەيىد جىلانە
 دوام ايتتى. قىزى بىلەن سەيىد دە ئۆزىنى ئۆزى، سەيىد نىڭ توتۇشلىرى،
 بىر قارداش - قېلىپسى پۇشۇندىلار، قايغۇدىلار. خىزىت، سەيىد
 بىلەن ئۆزى سويلەپ قاراماقچى بولدى. لىكىن سەيىد ئاتى سەيىد
 قارشى سوز سويلەرگە اويرەنمەگەنلە بىر سوز دەشمىچە ئاقتىن غەنە
 جىلانە غەنە بولدى. خىزىت، زور سوزگە سەبب بولماقچى بولسەدە
 توتۇشنى توتۇش يان سويلەرگە توتۇندى. لىكىن سەيىد نىڭ توتۇشنى
 «ئەي، كىرەكەمەس. بىك ماتور توش كوردىم» دىيىپ ئاتى سەيىد يانغانغە،
 بىر توتۇشماقچە، «بولارنى موزىق ايكەنلە، بىت بىز اوزمىز دە بىك.
 اوغللىرى اوخشامان، دى. قىزىن شا كىردى، دى. مۇنە خىزىت ابراھىم
 بىت، سەيىد ساتۇچى نىڭ بالاسى بولغان. خىزىت مۇسە بىت،

فرعون نڭ تربيه گه آلغان اوغلى بولغان... توشم، بىك ماطور
ايدى... صبر ايت سعيده، الله تلهسه بتونلهى اويلا ماغانچه چغار»
ديب ديملى - ديملى باشن ايله ندرگه چگنه، سعيده كوكلندهن
اوشانماسده، «بتكهن باش بتكهن!» ديب، طوينى طوقتا تماشونلر،
ديدرتدى.

نكاح مجلسى ده شاققى صالحن اوتدى. قدالر،
قداغى لرنى صيلاوده كوركهم اوتمهدى. قدالرنى اوزاتقان اطير،
كيهونى آلوب كيلهسى بولغانغه، سعيده ايرته دن اوڭ آب - آق
بالاوز كيك آغاروب، عمرلرى برگه اوتچهك ايدى شىن كوتهرگه
طوتندى. آنڭ كوز آلدنده تگى ذاتىز آل ستارستاسى توسلى
قارت بلهن، توبه ن اوچ نڭ يولاوچى كرتوچى عزت بانووى بىك
قارتچق باصوب طورغانغه، آنڭ خيالى، كوبدهن ايندى، شولار نڭ
ايكى سندهن قوشوب بر يىكت - بر كيهو ياصاب قويدى. لاكن
شولاي بولسده كوكلنڭ قريينده كچك كنه گنه نه نى گنه بر اميد بتمه گه نكه،
وقت يافىلاشقان صاين آنڭ كوكلنده قورقو بلهن اميد زورايى
باردى.

مونه قنغراو طاوشى ايشوتلىدى. آناسى، آناسى، آغاسى ملاجيزناسى
يارسى ده، صلاوت لىر ايتىب، قاپقغه طابا كيتدىلر. ائىسى «بسم الله
الدى...» اوقوب، سعيده نڭ يوزن سورتىب، كوزندهن آقغان يه شلرن
طويا آلماينچه چغوب كيتدى. سعيده نڭ طوتاسى آوز اچندن ئله
نيندى دعالر اوقوب، سعيده نڭ بوزدان صالحن قولندان طوتوب
قاپقاغه طابا - آفتق اميد گه طابا كوزن توكدى.

قنغراو يافىلاشا باشلاغاچ سعيده نڭ تهنلرى قالطرارغه،
تشلرى شاققدارغه طوتوندى. تهنى بر جيير يلب، بر كير يلب، زيانداش

طوتقان کبک بولدی. کوزلرینه ئلله نیندی اوط کردی.
 مونه قایقا آچلدی. قبله ییاقدن پاووسقالی، آطلار چاوب
 کیلب کردی. پاوسقا ییانینه، صف لانب چالما - چاپاندان طور
 طورغان، سعیده نڭ اُتی سی، جیزناسی یانینه سیکرب کیاو توشدی.
 باشنداغی آق دانادار بورکی، اوستنده گی شهر چه تگلگن
 پوصتاو جیلهنی، آیافغه کیگن پخته کهوشلرندن یوکروب بیک
 تیز، سعیده نڭ کوزی، بیتینه، توسینه توشدی. یاڭخاغنه مییق
 چغوب کیله طورغان، طازا، یهش یوز، اوستنده گی اوتکن گنه
 قارا کوزلرنی، ییگل گنه حرکت لی صبرغنه قیافتنی سعیده بردهن
 کوردی. شول کورو بلهن آنڭ جیلکه سندن زور بریوک توشکهن
 کبک بولدی. آنڭ قوطن آلمان شول قداغی بلهن قداڭ صفتلری
 بردن یوغالدی. آنڭ کوڭلنده زور امید، جلی امید طودی.
 قولی بردن جلونب کیتدی. کون، بردن ماطورایغان کبک
 بولدی. اول نیشله رگه بلمیچه، یاننداغی طوتاسن (عاده تده اوبو
 بولماسده) قوچاقلا ب اوبدی.
 مونه ایشک آچلدی. اُتی سی، ملا جیزناسی کردی. اُنه یاط
 بر طاوش. آنڭ طاغی یوره گی قورقوب کیتدی. موڭغنه، صافی قنه
 یهش ایر طاوشی...

سعیده، یاربم! بختمنی کیم قیلام، دیدی ده اتی لری چغوب
 کیتو بلهن، طازارب، باطرایوب کور شرگه چغارغه حاضرلندی.

سعیده نڭ کیه و بوله گی چغارغانداغی کوله چلیگی، آچقلغی،
 طوتاسندن آناسینه، آناسندن آتاسینه جیتب، بتون اولنی یورب
 چقدی. دورتنچی کوننی اُتی سی حضرت بلهن اُتی سی، کیه و

حضرت بلهن کور شرگه کرگه نده سعیده، آتا، آناسندن اویالودن
کوزن ایتگه گندن کوتهرمه سده، قارت بلهن قارتچی، ملا کیهونگ
آچقلغندن، بر طوقتاماینچه «سعیده، سعیده» دیب طور ووندن،
باشلری کوککه تییب چقلیلر.

کیه و کیتب، ایکی کون اوتکه چده سعیده صوزوب - صوزوب
محمدیه اوقورغه طوتوندی. دورت کون اوتکه چده، ملاسی کیله
طورغان یولغه یش - یش قارانغالی باشلادی. آلورغه آطلر بیه رگه چ
اول اوزینگ شادلغن آناسندان، آتاسندان ده یشره آلمادی.
کیهولک وقتلری اوتب بارغان صاین سعیده، ملاسن یاراتا باردی.
طانشقلری اوزایغان صاین سعیده گه، ملاسندن آیریلو آورایا
باردی؛ اول، تمام، حکایدرده گی کیک ایتدرب ملاسن سویدی؛
ملاسنه عاشق بولدی.

طوی آلدنده آنک قورقورلی، آنک قاین آتاسی بلهن قاین
آناسن کورگه ندهن صوگ، کونی، تونی بر بویدن جلاولری ئله
قایچان اونوطلدی؛ ئله قایاغنه، حکایه ده بولغان شیکلمی گنه، طومانلی غنه
بر نرسه بولوب قالدی.

جهی بوی کیهولب کوز یته باشلاغاچده سعیده، حضرتندن
آطنه - اون کون آیریلب طورولرنک آورلغن بیک نق سیزنه باشلادی.
آتاسی، آناسی، کیهو حضرتنگ اوزینک یورط - ییرلری
بولوب یتمه ینچه، توشمه سن ئهلی، دیب، سعیده نی شول ذاتسز قدا -
قداغی غه کیلن ایتدره سیلری کیلمه سده، کیهو حضرتنی بویلغی
عشری بلهن اوی سالورغه دیملب، کیله سی جهیگه اوز یورطلرینه
توشرونی مصلحت طابسه لرده، کیهو حضرت اوزی ده شول یاقده
بولسه ده، سعیده، قشقی اوزون تونلرده یالغز - کیهو حضرتیسز

بولوۋى اوينىن قوطى اوچقانغە، بتون يوللر بلەن كىتەرگە
 طرشدى؛ ھەمدە كوزگى قازلر صويودان ئىلك، كىلن بولوب توشدى دە.
 كوزنىڭ، «كوزگە تورسەڭ كورنەس» تونلرنە، ملاسى
 بلەن، قارا بىغداي طاشونىڭ اوڭغايىزلىغىدە؛ كوزنىڭ كوز بويىدە
 آلطىلاب ايكى اندر طاباغىدە آشلق صوغوچىلرنى آشاتونىڭ
 كوڭلىسىزلىكىدە؛ كوني - توني، لور - لورلغرداب يورى طورغان
 قاين آناسىنىڭ اچ پوشرووينىڭ آورلغىن دە اول سىزىمەدى.
 اوز بولمەلر يىنە كىر، اوزلرى گنە قالغاج - خىرتى عبدالواحد
 بلەن يالغىزغە قالغاج، اول، بتون آروللرى، تىرگەوللرى ھەسەن
 اونوپا طورغان بولدى. اوزىنىڭ سويو سويلووينە چوما
 طورغان بولدى. شول بىخت، شول طىنچلىق دن ايرتەگەگى مشقتلرگە
 ايرتەگەگى طىنچسىزلىقلرغە حال - كوچ جىيە طورغان بولدى.

بىلكە شولاي ايتىپ سەيەك ەمرگەدە كىلن بولوب قالور ايدى؛
 بىلكە ەمرگەدە اول، شول خىدمەتچىلر آشاتا طورغان، صارقلر
 قارى طورغان، صىيرلر صاوا طورغان، قارت بلەن قارتچقىنىڭ
 قومغانلرن دن جلى صونى بوشاتىمى طوتا طورغان آصراودە بولوب
 قالور ايدى.

اوزىنىڭ، بىر قارت ملانىڭ قدرلى قىزى، بىر يەش ملانىڭ سويگان
 استاذىيەكە خاتونى ايكەنن اونوپ، شول ذاتسىز قارتچق بلەن
 موژىق قاين آناغە آصراو بولغان دە سىزىمەگان بولور ايدى. بىلكە
 آنىڭ، ايرىنە مەبىتى شونەغى بتون آورلقلر، بتون خورلقلرنى
 اونوتىروب، آڭكارغە، طورمشنىڭ بتون ئەچى سەن - توچى ايتىروب
 كورسەتر ايدى؛ لاکىن طورمشدە بىك كىوب اشلر اويلا ماغانچە

چقغان كېڭ، بويوليدە، كوتولمەگان اش، حياتنى بوروب يېھردى.
 بر كوننى سعيە صارق آزارندە بەرەنلر قاراپ يوريگەندە،
 قابقا توبينە بر آطلى كىلب طوقئادى. آطنڭ كولدرەتوب كىشنەوى،
 سعيەنڭ ائى سىنڭ آقبوز آيغرن ايسكە توشورگەنگە، اول، قولينە
 قويو صوچىلەگى كوتەرب يورطغە طابا چقدى. اول چقغاندە
 آطلى، قابقاندن كىلب كرگەنگە، قارغە بويالغان چانلردان، آوزى
 بورنى تيرەسینە قار قاطقان آطنڭ باشلردان، كىلگىن طانوماينچە
 آبدراب طورسادە، چانانڭ آرطندان، قابقانى يابوب كىلە طورغان
 طاماقى طونلى آئاسن كورگەچ، سعيە قاطب قالدى.

آئىسى، بو كوينچە كورە كورمەسن، دىب لاپاس آستينە
 كررگە اولگرمەدى، قارت حضرت «قزم، سىن مى؟» دىب قارشى
 كىلدى. سعيەنڭ قولندان چىلەگى توشدى، آنڭ آرطندان
 قولنداغى زور بارىغاسى چىرگە طامدى. اول آبدراب آئى سىنە قولن
 بىردى. قارت حضرت «ايسەنمى قزم! ايسەنمى؟» دىب بر نيچە
 دەشسەدە كوزن قىزندان آلا آلمادى. آنڭ ايكي كوزندن آغب
 كىتكەن يەش بورىكلرى، صاقالى، مېيغى يانينە قاطقان قارلر يانينە
 كىلب طوقئادى.

قارت حضرت، قزن، اوزىنڭ سويكلى قزن، اوستندە دوبلى
 موژىق طونى، قولندە، يارطى آرشىنلى بارىغالى، باشنە ايرلردن
 قالغان مسكن بوركىلى، آياغندە تولا اويوق اوستينە، يوكەدەن
 أورب ياصاغان باشماقلى ايتىروب كورو حيران قالدردى.

اول طاغى ئللە نى ايتىرگە تلەسەدە كوزندەن طاغى يەشلىر
 تەگەرەگەنگە بر سوزدە ئنەشە آلمادى. سعيەدە بو اويلا نلماغان
 قوناقغە، كوتولمەگەن قىياقتە طورى كىلوندىن آبدراب قالدى.

حضرت بر آز باطران، آقرن غنه طلوش بلهن «ملا واحد
 قابا صولڭ، قزم؟» دیدی. سعیده اویلاب ده طورمیچه - آلا
 ائی تهون صوغار، دیدی ده، اوزی ده، اوز یاقلرنده، اوز قارداش
 قبیلهلرنده دوست - ایش ملالرنده هیچ بولمی طورغان بر اش
 بلهن کیهو حضرتنی تقدیم ایتوکه قزارب ده کیتدی. «ایک
 قارت حضرت: آلا ایکن، قزم! سین تهون صوغارغه
 چقماڭگمی؟... دیدی ده، اوزون غنه ایتدرب قزن سوزدی؛
 شول سوزوکه جواب بیک، آنڭ کوزندهن طاغی ایکی
 بورتک یش تهگهره دی. «ایک قاطی ایتدرب تهرهزه قاقعانلق ایشوتلدی.
 سعیده قاطراب کیتب یوغالیدی. حضرت آطن بهیلپ قویوب،
 ایشککه طابا بورولسه ده بیک اوزاقسز ایشک آچلمادی.
 اویکه کرگهچ ده قارت حضرت، رحیم ملانڭ توره اوطرغان
 کورب آبدراب قالیدی. «ایک ایتدرب قایتا آلمادی. اول ده، فاین آتای حضرتکه،
 چاباتادن، بیلده آلیاپما بولغان قیافتده اوچراب اویالیدی.
 لاکن قارت حضرت، بر آز یومشاپ کیتکانگه، آڭارغه قزغانو
 کوزی بلهن قاراب - «ایسه نمی، ملا واحد» دیدی.
 فاین آتاسی حضرتنڭ، اوزلرن شولای طابودن ملا واحد
 خورلاندی. آتاسینڭ «مین، قز بیرمه دم. قز آلام!» دیب، التفات
 ایتمه گن بولوب، تور باشنک موقوت بولوب اوطر وینه آچوی کیلیدی.
 اول، آخشامغه بارغانده حضرتکه حاللرن آزغنه آڭلاتدی.
 آخشامده قارت حضرت اوزی امام بولوب اوقوتدی، مسجدده گی
 ن اینم - «رحیم ایتدرب قایتا آلمادی. اول ده، فاین آتای حضرتکه،
 چاباتادن، بیلده آلیاپما بولغان قیافتده اوچراب اویالیدی.
 لاکن قارت حضرت، بر آز یومشاپ کیتکانگه، آڭارغه قزغانو
 کوزی بلهن قاراب - «ایسه نمی، ملا واحد» دیدی.

محلہ قارتلری بلهن کورشب «سزنڭ قايسی کز موندہ ئلی شعيب بولا؟» دیدی. بر بوکری گنه قارت «مین، حضرت!» دیگهچ «سزمنی؟» دیب آنی چیتکه آلوب «سین شعيب آغا، یهستوگه آط جیکتر ب چغاردہ، قارتچقڭغه، صماوار قویارغه قوشب کیل، سیکا بارب چہی اچیک ئلی!» دیدی.

یهستودن صوڭ قارت حضرت، شعيب آبی بلهن آطقه او طرب، توبهن اوچغه توشب کیئدی لر. آندہ طاغی صوراشب، اولنڭ اعتبارلی راق قارتلارن چاقرتوب، بیش - اون کشی آراسندہ حضرت «جماعت! مینم سزگه یوموشم بار ایدی» دیب سوزگه کرشدی. حضرت، سوزدهن الک شاقتی یومشارب قویغانغامی، آنڭ سوزلری یومشاقغه ده تغه کبک چقدی. اول: «جماعت! مینی طانی طورغانسز: مین، سزنڭ قدا گز. یا گھی استاذیکه گزنڭ آناسی خیرالدین ملا بولام. سزنڭ اولغه دورتنچی قزمنی کیه وگه بیردم. اولگی اوچی سی ده الحمد لله محراب ایهسی اماملرده، اوچی سی ده الحمد لله اوللرنڭ قزلرن او قوتوب، بهیره ملرنک وعظ آیتب، محلہ خلقینه خدمت آیتب طورالر. بزنگ نسلگه، جماعت، اللهغه شکر بر دعا بار. بزنگ مرحوم آتی مز آیتہ ایدی: «میکا بر یولاوچی بروقتنی، بالانڭ - چاغانڭ ایل خدمتچی سی بولسون، دیب دعا قیلغاچ، اوغلم، قزم ستارستا، دیسه تئیک بولوب قوشتان بولالر کورسن، دیب قورغان ایدم. حاضر الحمد لله سینی محراب ایهسی کورگهچ، کوڭلم طفندی» دیه ایدی. مونه شولای، جماعت، مین، قزمنی ملا واحدغه بیرگه ندہ آناسی ده، قارداش - قبیلہ مزده، «اوللری قارا؛ او قوغان، خدمت آیتہ چهک استاذیکه گه محتاجلر، دین اویره تور، ناماز - نیازغه آلسدرر دیب او یلاغان ایدک. بابالرینگده دعاسی شول ایدی» - شوندا ان

صوڭ حضرتنىڭ كوزىنە يەش طغلىدى - «الحمد لله، بىرگەننە شكرانه. ملا واحده برسوز يوق. علمى بار. استقامتتە. اير وظيفەسن بلە... لاكن، جماعت! مېن قزمنى مونپە، رحيم ملاننىڭ صارق آزارن طازارتورغە بېرمەدم. سز دە ملاڭزنى آلطى بلەن ئەون صوغارغە دىب آلماناسىز؟...»

موزىقلار اوزلرندە عىب بار كېكك حس ايتب باشلرن بوكدىلر. بىرسى گنە «حضرت، بزدە عىب!» دىدى.

حضرت - «يوق. سز دە عىب توگل. موندە، بزننىڭ قدا حضرت دە عىب» دېگەچ، موزىقلار، بردن «شولاي، شولاي» دىب سويلەشكە طوتىدىلر.

سويلى طورغاچ، حضرت: «موندە بويل، يەش ملاڭز ياڭى ملاغە، يورط - يىر كىرەك، دىب، سز ايل قارتلرى، عشركزنى آڭغارغە بىررگە كىرەك ايدى. اول، موندە، كچكەنە بولسەدە يورطلى - يىرلى بولورايدى. اوزى مدرسە گزىدە اوقوتورايدى. جماعتى قز بالالركزنى سېقىغە يورىتر ايدى» دىدى. جماعت بردەن: «حضرت! شولاي ايتىك بيت، قارت حضرت بيت، آڭغارغە، دېگەننى بارى - بر اوزىنكى بلەن برگە قويدىرتدى. بىز بيت، آتا بلەن اوغلى آراسىنە كره آلمايمىز» دىدىلر. اوزون سوزدەن صوڭ، محلە قارتلرىنە، حضرت: «جماعت! موندە نېچوك بولسەدە مسجىد تىرەسندە، ملاغە. بر يورت آلورغە كىرەك» دىدى. قارتلر، اوز آرادە ياڭى دن عشىلرن جىيىب، يوز پوطلاب آرش يازلدىلر؛ مسجىد كورشى سنەگى برگنە اويلى بولسەدە شاقىتى زور - يىرلى شمس الديننىڭ يورطن صاتوب آلورغەدە بولدىلر.

شول كىيگەشنى بىر كىتىر اوچون، ملا واحدنى دە «ئى ئاۋروب
كىيىگەن ايدى. «ئىس» غە چاقرا ايدىم» دىب آلوب دە كىيىلەر.
آناڭ دە رضالغى بلەن اپكىنچى كۈنۈك، مەلە قارتلىرى، طاغى،
آلۇدان آشلىق جىيىپ، شمس الدىن ناڭ يورطن ساتوب دە آلدىلەر.
خىرالدىن حضرت، اوز كوزى بلەن، قزى، كىيەۋى ناڭ اوز
باشلىرىنە طورا باشلاغانن كورر اوچون، اياڭ درىستى، اوزى
بىر كىيىمەسە اوچلى آلماىلەر، دىب قورقوب، اوزى اۋىنى
ياقتىردى. اوزى قوشب ايدەنلرن يودىردى. اوچونچى كۈننى
جمەە كۈن، بىر نە بىشمەگەنگە سالونب طورا طورغان، قىدادان
رخىستنى دە اوزى سورادى. قىدانڭ، قىداغى ناڭ قىچىرۋۋى،
باقىروۋىنە قارامىنچە اوزى اۋك كۈچىرىدى.
اپكىنچى كۈننى اوزى اۋك ايرتەگى نامازندە «جماعت! قز
بالالارگىزنى اوقۇتاسىز كىيىسە، ياڭغى استاذ بىكەگە بالالارگىزنى
كىتىرگىز. اوقۇتۇۋى سىبىل الله! انشا الله بىلگەنى قىدر ناماز - نىياز
اۋگىرەتۈر» دىدى.
دۈشنبە كۈننى آلۇناڭ تورلى اوچوندن طاباق، طاباق
اونلەر، ايكەمەكلەر، ايتلەر كۈتەرب كىيىگەن قز بالالارنى، قزى سەئىدە
«بىسم الله» ايتىپ الف بىگە تۈشۈرگەننى، كۈڭل ساباغىنە الحمد سورەسن
بىر بىر يىەرگەننى كۈرب خىرالدىن حضرت طنچىلاب، اۋىنە
قايتوب كىتىدى.
شول كۈندەن باشلاپ، سەئىدە بلەن ملا آيرىم بىر
خوجە بولۇپ، آيرىم بىر ملا بولۇپ طورا باشلايدىلەر.

ياشغى اويده، ياشغى بيرده يەش ملا بلەن يەش استاذ بيكەنەڭ
 طورمىشلىرى، بىتونلەي باشقە توس آلدى. ايرتە بلەن طاكڭ آطار
 آطماس، اولنەڭ تورلى اوچونداغى نەنى قىزلىرى بوقچەلەر كوتەرب
 ايشكنى شاقى باشلاغاچ دە ايكي سى دە آياغە قالقالر. حضرت،
 طهارة آلوب، مسجد گە يونەلە. استاذ بيكە دە طهارة نوب، بالالار
 اوقۇتورغە كرشە. بالالار ساباغى آراسىندە اول نامازن اوقوب آلا؛
 بالالارغە معنالى ساباقتى بىرە بىرە گنە صيرن صاوب آلا.

كون آچىلا - آچىلا قىزلىر بىرەر كىتابلارن بىلەن ايكنچى لارن
 آلار، بىك اولك اوتكىن لرى اوچونچىسن بىلەن بىرەر، آبرتايىنەڭ
 مېچن ياغارغە، ملا آبزى قايتوغە صماوار قوياغە طوتونالر. قايسى لرى
 كورشى ذا كر باباى قويوسىندىن، آبرتايىنەڭ صيرىنە صوكتىرەلر؛
 قايسى لرى اندر آرطى چىشمەستىن ملا آبزىغە اچەرگە چەي صوى
 آلوب قايتالر. قىزلىر اوقوب بىرەرگە چەي، آبرتاي، چەي اورنىن اوزى
 حاضرى، قىزوب كىلە طورغان مېچە بىرەر طاباغنە پرەمەچ پىشرب
 آلونى، يەيسە بىر - ايكي طاباغنە اچىگەن قويماق صالوب آلونى
 اوزىنە گنە قالدرا. اول شوندى اشكە بىر وقتە دە اوزىنەڭ ساباق
 قىزلىرىن قوشمى، اول آندى نچكە اشە بىر كەم گە دە اوشانا آلەي.
 حضرت دە طورمىش بىر يولدا ان ايتە. اول مسجدن چىغوغە
 مەدرسە گە كىرە. زور راق شا كىرەلەنەڭ ساباقتىن طىكلاتوب،
 كچكەنەلەنەڭ اوقۇغانلارن قاراب، خەلفەلەرگە قرآنى، معنالى كىتابنى
 اوزى بىرە. كىزىنەڭ كەم ايكنەلەنەڭ، ايرتە گە كەم گە اوطن كىترەرگە
 نوبت ايكنەلەنەڭ، كەم گە مەدرسە بەكىسن اويارغە ايكنەنەڭ اوزى تىكشەرە.
 شوندىن صولك آقرىن غنە اويىنە يونەلە. اول، اويگە كرگەنچە، صيرنەڭ
 آزىغى بارن، يوقلغىن كوزدن كىچەرە.

اویکه آنی هر کوننی بر توسلی آچق، هر کوننی بر توسلی کوتب، سعیده قارشی آلا. بالالر بلهن ماتاشا - ماتاشا طاماغی قاریلب بتکهن بولسه ده، آ گلامی، اوقومی طورغان بالارغه، قچقرا - قچقرا آوزی کییب بتکهن بولسه ده، آنی واحد، هر وقت، قاینانغان صماوار یاننده کوته طورغان، یانا طورغان میچ آلدنده طاباسن قزدر اطورغان ایتب طابا. واحد هر کوننی اویینه، «السلام علیکم» دیب کره، هر کوننی سعیده استاذیکه «وعلیکم السلام» ایسانمی حضرت، بیگ آریما دگمی؟ ئه نه حضرت، جلی صو باردر، بیتگ، باشکنی یوو، مدرسه ده طوزانلانب بتکهنسن، مین برهر طاباغنه، پره مهچ پشرب آلیم» دیب قارشی آلا. واحد ملا قولن، باشن یووا، اوزی چهینیکنی قزدر ب چهینی صالا، چهی پشه باشلا غاچ ده، «ئهییه سعیده، چهی اولگردی، یاصیم» دی. لاکن سعیده دن «حاضر حضرت، پره مهچ منگ اوستی گنه کیله سی بار» دیگه ننی ایشته ده، «یاسا حضرت، یاسا» دیمه سه چهینیکنی چیتکه آلوب صماوارنی باصدر و براق قویوب کوتوب طورا. واحد حضرت چهینی یاسا غاچ ده، سعیده استاذیکه، یا پره مهچ یا قویناق یا صومسا کوتهر ب کیلب او طرا هم ده هر وقت «جه، حضرت! ایسه نمی؟» دیب طاماغی بر ده شه. ایکیسی ده بر سینه برسی قاراشه لرده ایسه نلکنی، توگل لکنی آ گلا شه لر. آقرتن غنه سویله ب، سویله ب چهی اچه باشیلیر. واحد ملاده چاینی یاراطا، سعیده استاذ بیگه ده، ایری سویگهن نرسه نی البته مکروه کورمی. پره مهچ ده تهملی بولا. سویلی سویلی وقت اوتب کیتکانی سیزلمی ده قالا. اول آرا ده بولمی: حضرتکه، بر بر اش چغا: برسی اوله،

برسی طووا، برسی ناڭ قزی کیتە، برسی کیلن آلا.
 اویله دن صوڭ، کوپ وقتە حضرت بر بر کشیگە مجلسکە بارا.
 آبزتای دە قزلرنڭ توشکی ساباقلرن اوتکەرب؛ ملانی کیتەرگەن
 آط بلەن آشقە بارب کیلە.

کیچکی یەستودن صوڭ، حضرت، مدرسە دە بالالرنڭ کوڭل
 ساباقلرن طڭلاتقاندە سعیدە استاذ بیگە، یا بر بر نرسە تگە،
 یا قوناق - توشوم کیلر، دیب بر بر آش پشەرە؛ یا یسە حضرت
 قایتوغە مونچە حاضر لەب قویا.
 کون ناڭ کونندە طورمش شولای بارا، یل ناڭ یازنە، کوزنە،
 جەیندە، قشندە طورمش بر ئزدەن آغا....

آبزتای حضرتلەن باشقە بر اش اشلەمی، بر نی قابمی.
 حضرت آبزتایدان باشقە آشی - اچە آلسە دە اویرنەمە گەنگەمی،
 تەمی بولماغانغامی، آنسز، آشقە او طرمی.
 نی قدر یوقوسی کیلسە دە، نی قدر آریغان بولسە دە، آبزتای،
 حضرت تیشنب یا طامینچە، اورنغە یاقن کیلمی.
 آبزتای «یا طارغە کیرەك حضرت!» دیمەینچە، حضرت دە،
 بارب - اورنغە صوزلمی.

یل اوتکەن صاین شول طورمشناڭ پراغرامماسی کیڭیە
 بارسە دا توبی - ئزی هامان بر قالا.
 ایکنچی یلدە یەش ملالرنڭ آطلری بولا. اوچونچی یلنی
 قوناق اویلری آرتا. دورتنچی یل، یورط - تیرەلری قویمالر بلەن
 قورولوب، ماطور باقچە او طورتلا. بیشنچی یلدە آزارلر، مال -
 طوار بلەن، یورط، قوش - قورت بلەن، اندر آشلق، پچەن
 بلەن طولا.

یهش ملا بلهن، یهش استاذ بیکه بتون کوچلری بلهن محله گه خدمت ایتلر. محله ده بتون اخلاص بلهن، ملالر محتاجلق کورمه سن دیب عشرنی، فطره نی، گور صدقه سن، نفل صدقه سن طاشی غنه بیرهلر.

اوچ - دورت یل اچنده واحد ملا، تیره یونده اعتبارلی ملاغه ئهوریلر؛ سعید استاذ بیکه اتاقلی استاذ بیکه بولوب بتون اول خاتونی ناڭ کیگه شچی سی، مصلحتچی سی، عقل بیر وچی سی، دین - دیانت ایره توچی سی بولا. قارت حضرتلر، قارت آبزایلر، ئلگهری نی قدر آورقلر یاصارغه طرشه لرده محله خلقی بولارغه آوغانن کورب آلارده اوغللری بلهن کیلن لری ناڭ شول «توفیق سز» لکلری بلهن کیلشه لر؛ شوگارغه اویره نه لر.

هر نرسه اوز یولندا بارا. وقتنده، حاضر، سعیده استاذ بیکه بلهن واحد ملا، آطرن جیگب قوناغه بارالر؛ وقتنده خطلر یازب، آطرن بیهرب، قوناق کیترب، بتون اولغه یهم کرتلر.

هر اشنی ملالرچه اشلیلر، ملالرچه قیلانلر. ملالرچه قوناغه بارالر، ملالرچه قوناق چاقرالر، ملالرچه عمر اوتکهرلر.

اشدن ایرنمی لر، خدمتدن طارطنمی لر؛ الله بئرگهن راحت - طنچلقدان یالقمی لر.

کون اوتکهنن، عمر اوزغانن سیزمه ییچه ده راحتله نب برسن برسی الوغلاب، قدرلهب، برسی اوچون ایکنچی سی اولهرگه حاضر بولوب، سویشب عمرنی اوتکهرلر.

عمرناڭ یهش وقتنده، شاو - شو آراسنده هیچ بر تورلی کیتک لک کورنمی؛ برسینه برسی بتون دنیا ناڭ باشقه کشیلرین قابلی بیرگه نکه، طورمشلرنده طولماغان بر بیر حس ایتلمی.

اوستدن گنه سویله گه نه «نيك بالامز يوق ايكن!» ديگن
سوز ايتلسده، اولده اچ كوكلدن قايناب چغوب ايتلمی؛ اولده
اونوطلا، آنك يوقلغی ده، بر برسینك بارلغی بلهن یابلا.
یهش ملا بلهن، یهش استاذ بیكه ناك عمرلری - موللقده،
راحتده، طنچلقده، سويشوده، قدرلهشوده اوتله بارا.

قاپقا دېرداغان كېك بولغاچ سعيده استاذ بېكه اوزىنىڭ ساباق
قزلىرىنى، بېك تېز، فانار كوتەرتىپ يورطقە چقىدى.
واقىغە كوزگى ياغمور آستىدە طب طىن قارانغى توندە، فانار
مولت مولت ايتوب اويالوب غنە يالطراغان كېك بولسەدە. بىر نرسە
كورنگەدە ياردەم اېتمەدى. آلارنىڭ كوزلىرىنە، كلەت ياندىك چېككەن
آط طوراكېك بولدى، لاپاس باشىدە بىر كوتو مالايلىر اويناشە
كېك طوبولدى؛ قاپقا توبىدە تيرەن - تيرەن اوبقونلى باز قازلغان
كېك سىزلىدى. چىقچاچدە قزلىر قورقۇلىرىدىن، بىر بىرىنىە طوطونشوب
آوز اچلىرىدىن بىلگەن بتون دعالرىن اوقوب قاطىلىر.
سعيده استاذ بېكه باطرايوب، «حضرت! سىنمى؟... حضرت!»
دېدى.

ايرىنبگنە شېردى طورغان ياغموردغى باصنقى ھۋادىن
ايزىلب يوقلى طورغان آول، بىر جوابدە بېرمەدى.
طنلىق، قوط اوچقىچ طنلىق، بتون تيرە - يوننى طوطردى.
فانار اوطىنىڭ توشووى بلەن، ئلى آندە اوچ باشلى كىشى كېك،
ئلى موندە اوزون قوللى بوزاو كېك نرسەلىر كورنگەلى باشلادى.
قزلىر «آبىرتاي! قورقامز، قورقامز» دىب اويگە طابا بورولدىلىر.
سعيده بېكه، طاغى «حضرت... حضرت!» دىب دەشدى.
طاغى، كوكدە، يېردە، كوكەگى فرشتەلەردە، يېردەگى جانوارلەردە
آنڭ اوندە شووينە جواب قايتارمادى.

اول اويگە كىرگەچ دە، اشلرى بلەن كىرگەن قىزلىرىنىڭ قايسىنىڭ
چىگىۋىنى، قايسىنىڭ تىگىۋىنى، قاي بىرسىنىڭ قىزىقارلىق جىيىۋىنى
قاراپ بىر ئاز سويلەگەن كىيىم قىلىنىپ، كۆڭلىگە گى دەرتىن
باصدىرر اوچون «مىن، تىھارتىم باردە ناماز اوقۇپ آلېم، خىزىرت
قايتىسە، فانار چىقارغە اونىما كىز» دىيىپ، اوينىڭ تۈرىنى گى لامپانى
بىر ئاز باصدىر بىر نامازلىقغە اۋىرتىدى.

آننىڭ ايسەبى، يەستۈسنى اوقۇ بولسە دە كۆڭلىگە تولغان قۇرۇق
بىرلەن اامىد، آننىڭ بىتون تىنچلىقنىڭ االغانغە، اول، اۋىز اچىدىن گىنە،
اۋىزى بىلگەن دىعالىرىنى اوقۇرغە كىشىدى. كۆڭلىنى قىدر سىنىق
بولسە دە بىتون تەننى، جاننى بىندەلىك، بىندەلىك كۈچىسىزلىكى باسقان
بولسە دە آننىڭ باشىدىن «اول قايسى؟ نى بولدى؟» دىيگەن سۇال
كىتىمەدى.

چىن، اول قايسى؟

ايرىتەگە يە، آننىڭ غە قايتام، دىيىپ كىتىكەن كىشىگە دورى
كون بولدى، ھامان يوق!

قايدان، صابىرائىسى، شول يوق كاغىزنى تىكىش رىگە يىبەردى؟
قايدان، اول شونى قاراشنى تونلى، قىسقى كۈنلى، كۈزگى
ايلردە بىلمەگەن، نىتىمەگەن اولغە كىتىپ باردى!

تونى نىندى؟ اۋى كىلىپ كۈپىر ااستىنە تۈشۈپ، باطۇب
اۋىلىسە... اۋىلىسە!...

شول سوز، آننىڭ بىتون تەننى، جاننى اۋىشۇتۇپ يىبەردى. آننىڭ
تەننىڭ ئىزلىتىكەن بىر سالىقنى دولقۇن اۋىتۇپ، اول اۋىقە ئىلەن بىر يۈرەككە
بارىپ قاپتى...

اول قاطىدى دە، پىشىدى دە... تىرلەدى دە، طۈگىدى دە...

اوی طوقتادی، فکر بتدی...
 آنڭ آلدنده شول واق یاغمورلی، قارانغی تونلی کیچه گی
 قوط اوچقچ شهوله کبک «اول اولسه؟!» دیگهن سوز کیلب
 باصدی.
 ئلله نیندی قرق قوللی، یوز طرناقلی، مڭ تشلی بولوب،
 آوزندان اوط چهچه طورغان زبانی صوره تینه کرب، کیلب باصدی.
 سعیده اونیمی، کونیمی ایکنن اونوندی. آوزنداغی دعا لرنی
 قزو قزو اوقورغه، ئلله نیندی زور بر کوچکه تیز - تیز باشنی
 بوگره، یالونرغه - یالواررغه کرشدی.
 لاکن کوڭلندن «اول اولسه؟» دیگهن سوال کیتمه دی.
 شول قوط اوچقچ سوالگه جواب ده طابا آلمادی.
 «چندن ده اول اولسه؟... آوزمن جیل آلسون!.....»
 اول واحد، شول واحد حضرت، سعیده بلهن مونا ایندی سیگز
 یل بر بویدان برگه طورغان حضرت اولهمی؟.....
 اول، نی دیگهن سوز؟....
 اول ممکن می؟...
 سعیده آندان باشقه دنیا دا طورا آلامی، یشه آلامی؟...
 بردهن آنڭ کوڭلنده: واحد حضرت اولدی، بولوب قویدی...
 شول واق یاغمورلی قارانغی تونده، آنڭ اق کفلی جسدی
 کورنگهن کبک بولدی...
 اول، زیانداش طوتقان کبک قالطراب کیتدی.
 بتون تیره - یوننی، اوینده گی قزلرنی، یورطن - بیرن،
 اولن، قارداش - قبیله سن اونوطدی، همه سن اونوطدی...

ھەممەسى بېتى... ھەممەسى بېتى... ھەممەسى بېتى...
 نىڭى، تونكى قارانغى، اوچى - توبى يوق اوبقونلى قارانغى
 آنى قابلادى، طومالادى.

صووق، سالقن، امىدسىز، قورقنچلى بوشلق - آنڭ كوڭلن
 يورەگن طوتردى.

آنڭ تىشلىرى، تىشلىرىنە بەرىلب، شاقردارغە طوتوندى...
 بر قز «آبرتاي! قايتىدى يوغاي!» دىب سىكرب توشىدى.

سعيدە بىك قورقنچلى يەمسىز توشىدەن اويانب كىتب، توش
 بولووينە شادلانغان كېك، فانارنى كوتەينچەدە چىب كىتىدى.

طاغى طاوش درست چىمادى... طاغى، حضرت قايتىمادى...
 سعيدە شول يەمسىز اوينى طاشلر اوچون، قىلردن صاوار

قويدردى. محمدىە آلوب آلار بلە پارلاب اوقورغە كىشىدى. لاكن
 «اول اولسە؟» دىگەن سۇال، باشىدان كىتمەدى.

«اول اولسە؟... مېنىم كىم قاللا؟!»
 «اول بتونلەي، مېنىدەن يوغالامى؟... بتونلەي... برنى

قالدىرمى؟...»
 «ئەي بر اوغلم بولسە ايدى!...» دىب چىبەردى.

شول سوز، شول معنا، آنڭ بتون يورەگىنە كىر اوطروب،
 آناردە مۇڭغىچە، ھىچ بر بولماغان بر قۇت بلەن: بالالى بولاسى

كىلو - اوزىنىڭ اوغلن كورەسى كىلو، دەرەتن طودردى.
 شول دەرەت، شول قدرلى قۇتلى بولدى: اول، «حضرت

اولسە» دىگەن سۇالنى دە اونوتدردى. وآنڭ بتون اوين، كوڭلن
 شوڭغارغە تابا بوردردى.

طاڭ آلدىندە، بلچرانىب، يووشلەنب، صوغە مانچولغان كېك

بولوب حضرت، قايتقاچ، برنچى سۇال، بردن بتسەدە، ايكنچى
سۇال قۇتلەنگەنە، نغى غنە باردى.

مۇڭغارغە قىردە آناسندن، طوتالرنندن «بالا كىزغىنە يوق،
طورموشكز بىك ماطور» دىگەن سوزنى ايشوتكەن بولسەدە، سەيەك،
آلارناڭ معناسن حاضركى كىك آڭلاماغانغە، اهمىت بىرمەگەن
ايدى. شول معلوم كىچىدن صوڭ، شول سوز بتونلەي ايكنچى
تورلى معنا آلمانغە، شول بالالى بولو، اوغلاننى «اوت - اوت»
ايتىرب سويو، دىگەن سوزلر سەيەدەنڭ بتون تەنى، جانى ناڭ
تلەوينە ئورلىگەنگە، اول قولنداغى بتون كوچى بلەن شول
اوىغە يابىشدى.

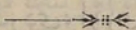
ملا خاتونلرنندن سوراب، ئلگەرى ئلە نىندى دعالر اوقورغە
طوتوندى.

قرق كونگە قىر، مگەردەن «صلات منجىە» اوقودى.
يدى آطنەدە، يدى مرتبە قرآن ختم ايتدى.
اون ايكى آطنەنڭ، باش كىچىدە، كچى آطنەسىندە يدى
عزىزگە، يدى «يس» چقىدى.

اوزىنڭ گنە كوچىنە، اخلاصىنە اشانب يتمەگەنگە يدى
قرآن چغارغە، كورشى اول استاذ بىكەسىنە، يدى بتون
تىكەسن بىدردى. اوزىنڭ كىەو كولەگىنى صدقە بىررگە نىر
ايتدى. اوچ يل، رجب، شعبان روزەسن طوتارغە وعدە بىردى.
الله تعالى آنڭ يالوارووينە، يالونووينە تىك قالدى.
اول، گناە بولسەدە، دىب ايمىچى لرگە كورندى.

بر قارتچقدان چولمەك سالدى، بر خاتونان صلاتدى،

کورشی آولنڭ کرهشن خاتونندان ئرم یاصاتدی. چواش خاتونندن
 کیترگن ئلله نیندی ئرملی ایکنه کئی بسم الله سز آشادی... ئلله
 نیندی بر مارجادن کیتراگن، چیرکه و شه می طامزغان چیزکه و
 صوون ده اچدی...
 الله بیرمه دی ده، بیرمه دی.....

بالا صاغوبلهن، امید سزلیکن مرکب بر حس، سعیده نڭ
 یوزنده ئلله نیندی بر قایغولی صزق صزدی؛ شول کیتک لک، آنڭ
 طاوشینه مسکین لک مدن قوشدی؛ آنڭ قیافتینه ئلله نیندی راضی
 توگل لک بویاون بیزه کله دی.

آنڭ طبیعتی یومشاردی، ایزره دی. اول، سابق بلمه گن
 قزلی، چار - چار چبق بلهن پشره طورغان آبزئای - بتون قز لرغه
 «آی عقلم، قزم» دیب، ده شه طورغان بولدی؛ آنڭ سوزنده،
 سویله شوونده ئلله نی قدر یومشاق سوزلر کوبه ییدی.
 اول خاتونلرینه «قاناتم، آبزئایم!» دیب سوزلرگه باشلاغان کبک،
 قوش - قورطلرغه، مال - طوارغه ده سویولی آطلر قوشدی.
 طاوقلرغه «طاوقایم» دیب، چیشلرگه «چیشکه یم» دیب ده شوگه باشقه،
 اوستلرن ماملی یون گناه سز ایتدرب قابلاغان چیشلرنی قولینه
 آلوب، آوزینه کیترب سویه طورغان بولدی.

صییرنی صاوغانده، اول، هیچ بر وقتده آنڭ بلهن سویله ودن
 طوقتامادی؛ اول آنڭ موکروب قارشى آلووینه قارشى - «قایا،
 کیل - کیل، ئه ی آق باشقایم! ئه... سوتڭ تولدیمینی؟... کیل
 مونایکله یرسن، آنناری کوشه بیا طارسن» دیب باشلامینچه قالمادی.
 چوارور بوراوغه اوماچ اچرگه نده، اول آنڭ یونلرن صیپادی،

صلادى، آنڭ آحمق كوزلرنى ئىللە نى آڭلاغان كىك «طاغى
 اچەسك كىلەمى؟ يوق ايندى جيتىدى... جيتىدى، خوش ايندى»
 دىيەنچە بولدى.

بىر بىر قارداش قىيىلە قوناغە كىلسە، اول بتون عمرن
 شولارنىڭ بالاسى آرتىدىن يوررگە صرف ايتىدى؛ اول، اوزى
 يوقلاتىدى، اوزى قويوندىردى، اوزى اويناتىدى؛ سويەرگە طوتونسە،
 بالانى جلاتماينچە طوقتامادى.

الگەرى ھېچ اھمىت بىرمىي طورغان خاتون، اول، حاضر
 بتون قارداش قىيىلەنىڭ بالاسىنىڭ اسمىنى - ياشنى بىلدى. بتون
 دوست - ايش خاتوننىڭ قاچان بالا طاباچاغنى حسابلاپ طوردى.
 بوش وقتىن، شولارنىڭ اوغللىرىنى كەلەپوشلەر چىگوگە، قىزلىرىنى
 كۆلمەكلەر، آل يېمىلەر يىساو بىلەن طوترا باشلادى.

الگەرى واحىد حضرت، سەيىدنىڭ شول ساغشىنى قارشى چىتەرەك
 طورغان كىك كۆرىنەدە بىك تىزدىن اول دە اوزىنىڭ كۆڭلىنىڭكى، بالاغە
 ساغشونى شوڭارغە قوشىدى. ايككى دەرت بىرگە قوشىلغىچە طاغى
 كىكەيىپ كىتىپ، طاغى تىرەنەيدى. شەرگە باردىمى، واحىد حضرت،
 سەيىدنىڭ آل طولىغان بالالىرىنى «بالالار كۆلمەكلىكى بارمى؟ بالالار
 كەلەپوشى بارمى؟ بالالار اويونچى بارمى؟...» دىيىپ بازاردىن،
 ئىزلەپ بولەكلەر طاشى باشلادى. بەيرەم آلدەندە، آتىنە بازارغە
 بارىپ، ئىللە نى قىزىر بولەك - سالاق آلۇپ قايتىپچان بولدى.

قاي چاقىردە آلار، بالالىرى بولۇون اويىلاپ، شونىڭ خىيال
 دىگەنلە ساغىتلارنى، كۆنلەرنى اوزدردىلەر. آلار، بولغان بالالىرى
 سىرخابلاغان، اۆلەم آلدەندە حسابلاپ كۆنلەرنى، تونلەرنى، يوقۇسىز
 كىچىردىلەر.

شول اوی، شول هر کوننی ایرته دهن آلوب کیچکه قدر
 کوز آلدندن کیتمی طورغان صاغش همده اورتاق صاغش بولارنی
 طاغی یاقنلاتدی؛ برسینه برسینک قیمه تن طاغی زورایتدی.
 ایندی ایکه ولهب بالا بولدر و داروسن ئزلرگه کرشدیلر.
 سعیه اوزینک بتون قیلغانلرن، حتا چیرکه و صووی اچوینه قدر،
 ملاسینه سویله دی. واحد حضرت ده، اوزینک فیلتشرلر، دوقتورلر،
 ایشانلرنک بارسندن ده مدهد ایسته گنن آچدی. همه سندن ده
 نتیجه بر بولسده، «اللهنک رحمتی کیث!» دیب طاغی طوتندیلر.
 ایکه ولهب، «خوجه لر» اوستینه بارب قربان چالدیلر،
 ایکه ولهب بارب «ملا مراد بابای» نک چیشمه سندن آلوب قایتقان
 صو بلهن طهارتله نب قرآن چقدیلر. ایکه ولهب، چهاریار عظام
 روخینه باغشلاب یدی کون روزه ده طوتندیلر....
 شول طنچ سزلق بولارده، بالاغه محبتنی، دهرتنی طاغی آرندرسده،
 اوزلرن آریتدی، یالقدردی. ایکی سندن ده ئللہ نیندی ضعیف له نو
 امید سزک قوتلندی.

مونا بر کوننی سعیه نک بر طوتاسی کیه وی، بالالری بلهن
 کیلب توشدی. سعیه، قوناقلارنک اوزلرنن بیتنر، بالالرن قدرله دی.
 ملا جیزنالری، ئللہ نی قدر اوینچق آلوب قایتدی، آپالری
 همه سینه یا کخی کولمه کلر، یا کخی کله پوشلر کیگزدی. آش وقتی
 بولدی می، اوزی او طرتوب اوزی آشاتدی، کیچ بولدی می اوزی یا طقردی.
 ملا جیزنالری ده زور راقلرینک قوللرنن طوتوب،
 اندرغه آلوب باردی؛ باقچه غه کرتب آلا رغه آغاچلرنی، گوللرنی
 کورسندی؛ آلا بلهن اوزی اوینارغه ده او طردی. خصوصاً، دورت

يەشەك احمد اسملى بىر بالا، آلارنىڭ ايكى سىنىڭ دە بىتون دقتلرن
 طارتىدى. آلا قوناقلرنى يېدەرمەسكە تەلەپ، قىستاپ، يودەپ
 بىتدىلەر. «بالالرنى قالدىرگىز» دىيىپ سوراغە پۈتتىلەر. كۈپ بالالى
 باجا بلەن پۈتتە، احمدنى قالدىرغە، اويىرەنسە، اوزلر يەندە
 بىررگە بولدىلەر ھەمدە احمدنى قالدىرۇپ دە كىتدىلەر.

سەئىدە استاذىكە، احمدگە، حاضروك، ئىللە نىچە كۈلمەك -
 اشتهان تەككىدى. مرفوعە أبى دەن، بىك تىز، حضرتى دەن قالغان
 آدرەس دەن كازا كى دە تەكتردى.

ملا جىزىناسى، شەرگە بارىپ، آڭخارغە ئىللە نى قدر اوينچىتلەر
 اوستىنە چىتىك كاوش، يالغان ساعەت دە آلوب قايتىدى.

احمدنىڭ كەسەندەن قانفەيت، جىمىش، چەكچەگى اۈزلمەدى؛
 بىرسندەن بىرسى قىزق اوينچىتلەر، تەتىلر آلدندە بىتۈپ طورمادى.
 آنى بىرگە ياتقۇدىلەر. بىرگە يۈرتدىلەر، بىرگە سۈيىدىلەر. لاکىن
 احمد ئىللە نىگە، كۈندەن كۈن كۆڭلىسىلەندى؛ اول، تىك
 طورغاندە جىلارغە پۈتۈندى؛ بارا - طورا كۈنى - تۈنى آقارغە
 باشلادى.

آنى اوينچى دە قىزقۇرمادى، تەملى قانفەيتلردە، قۈندۇرمادى؛
 آپاسى، جىزىنەسىنىڭ يۈمشاق سۈيۈلرى دە تۇنچىلانۇرمادى.

بالا كۈن آقردى، تۈن آقردى.

واحد حضرت اوشكردى، بۇتى يازۇپ طاقدى؛ فايدە بولمادى.

سەئىدە بىكە مۈنچە ياغۇب يۈتۈندى، تىرلەتدى. فايدە چىقمادى.

آخردىن اچلىرى بۈزىلىپ، اۈزلەندىن سەلەگىلرى آغۇب، تمام

آۈررغە پۈتۈندى.

سەئىدە بلەن واحد حضرت، كىشى بالاسىن اۈترەمز، دىي

قوطلری اوچدی. واحد حضرت، تونله بلهن آطجیگب، ایسهن وقتده، احمدنی ایته کیتدی. سعیده، احمددن قالغان اوینچقلر، ایبرلر، واتقان چینایاقلر یاننده بیک اوزاق اوطروب جلا دی. حضرتلرنڭ، بالا آلورغه تله ولری ئلله قایدن چغوب اولگرگه نکه، تورلی یردهن بالالار ئه یته باشلا دیلر. برکوننی، بر خاتون، ماطورغه قاره قاشلی، بیش - آلطی به شک بر مالای طوتوب کیلب کردی. سعیده گه: «آبزتای! یورطلرمزنی قارارغه قایتقان ایدم. ایرم آوردی، دیب خط آلدیم. بالالرمز الله شکر، جیتهرلک. شول اوغلمزنی تربیه گه آلسا گزلا. اوزی عقللی، اوزی اوتکن. تله سه گز بتونله ی سزگه بیررمز» دیدی.

حضرت ده، سعیده استاذ بیکه ده، مالاینی بیک یاغوملی طابقاچ قالدیرغه بولدیلر. مالای بیک تیز اویگه ئیله شدی. بیک تیز طازاروب کیتدی.

چیکه کن کله پوش، قزل تویمه لی قازاکی، آیاغینه چیتک کییب، مالای، بیک تیز، ملا بالاسینه اوخشادی.

سعیده، طاغی آنی یووندیرغه، کینیدررگه، آشاتورغه، اچرترگه بتون وقتن صرف ایتکه کن کبک، حضرت ده آتغارغه اوینچقلر کیتدررگه، تلدن گنه دعالر اویره توگه بتون کوچن صرف ایتدی.

بالا کوندن کون ماطورایوب، اوسب کیلگه نده، کوندن کون، بولارنڭ محبتلرن جلب ایته بارغانه، آبزتای نڭ بریوزیگی یوغالیدی. اول، شولای، زور مسئله بولماینچه اوتسه ده، بر آزدن تاغی بله زیگی یوغالغاچ کورشی کیلینی ماهر وی دن شیکله نه باشلا دیلر.

طاغى ېر آزدن صوڭ، حضرتىڭ كىسەسەندىن آتچەسى يوغالتى.
 ېرنى قەردىن صوڭ، كورشى خاتونى، آبىزتاغى، آقرتىن غىنە ايتىدىر،
 اوغللىرى كىيىتكە يۈمۈرقە ايتىكەن سۈيىلەدى.

ايكىسى دە واعظنى شول عادەتتىن بىزدرى اوچون، قش
 بويى، طرشدىلر، طرماشدىلر. لاكن كۈن اوتكەن صاين، اول
 عادەت آڭغاردە شەبەيە باردى.

اۋيەگى اۋىرلارنى، بىكەلمەينچە يۈرۈمەشكەلەشدى.

ايكىنچى يىلنى، تىگى خاتونىغە، قايتوۋى بلەن واعظنى كىرى
 بىردىلر.

واعظ كىتكاچ، حضرت بلەن استاذىيىكەڭ طورمىشى طاغى
 بوش بولوب قالىدى.

اول، طاغى اوزىنىڭ مەنى سىن، كىرەكلىگىن يوغالتىدى...

طاغى آلارنىڭ ايكىسى دە امىدسىزلىك باصدى.

ايدىل بويى نىڭ كوزىلرنىڭ بىر ايكي آتپنە قوياشلى ماطور كونلر بولا.
كوزنىڭ سازى، ياغمورى آلدنداغى بو كونلر، اوزلرى
آياز بولا، اوزلرى قوياشلى بولا.

ھوادە، ئللە نىندى، تل بلەن آيتىپ بىر رىك توگل، بىر ايس بولا.
آولمردە شول كونلردە قاباق ايسى، پشكەن شالقان ايسى، ھىر ايسىدن
اوستىدە طورسەدە، شولارغە باشقە، طاغى ئللە نىندى ياڭغى ايكىمك،
ياڭغى سالام ايسى دىيمىمى، ئللە شوڭغارغە قوشلغان، بازاردن
كىتىرلگان ياڭغى كولمىكك، ياڭغى چالبارلىق ايسى دىيمىمى،
بىر ايس طولوب طورا؛ طاغى درست بولمادى - اول طولوب؛
آولنى آڭقتوب طورمى؛ عيد كونىدە، ملالر يورطىدە، عطرشە
مايى ايسى كىك، طولىلى يورطىدەغى چەكچەك، قاتلاما ايسى كىك
بتون ايسلرنى باصبدە طورمى.

لاكن، اول، كورنمەگەن، سىزلمەگەن كوينچە، بورىندن
يەشربىل، بتون آولنىڭ اوستىدە پادشاھلىق سورە...
بتون آولنىڭ اوستىنە اوزىنىڭ شول يەشرون، گىزلى ايسن
سىيب طوتا.

شەرلردەدە بو ايس، بتون طورمىنىڭ اوستىدە طورسەدە،
اول موندە آلمان، قاربوز، قاون ايسىنە بويالوب سىزىلە؛ اول
موندە طاغى نچكەرەك ايتىرب حكمن يورىتە.
طاغى ماطورراق حس قالدرا؛ طورمىنى طاغى بىزەكلىرەك،

طاغی تورلیرهك، طاغی طاتلی راق، طاغی تهملیرهك ایتدروب
کورسده.

قسقهغنه ئهتیرکه سوز تابوب بولماغانغه، یازب آڭلاتورغه
کوچ یتمه گهنگه، بو ایسه - طوقلق، بایلق، بارلق ایسی گنه
دییکله...

قویاشنڭ یوریشنه می، جلی سن چه چوننه می، ئلله بیرنی قابلاغان
یهشله وکلرنڭ، یهشل اوزملرنڭ، صارغایا باشلاغان یافراقلرنڭ شول
نورنی قارشى آلورنده - انعكاس ایتدورلورنده می، جهیده ده،
کوزده ده، یازده ده کورمه گن بر باشقهلق بولا؛ بولاغنه توگل
بتون شول کونلر، شول یومشاق باشقهلقغه مانچلغان، جومایلانلغان بولا.
بولونلرنی، یالانلرنی، صولرنی، اورمانلرنی قویوندرا طورغان
قویاشنڭ نورى، طاغی آغراق، طاغی یاقتی راق بولا.

صوونب کیله طورغان، بیرده گی یهشله وکلر، اوله نلر، اوجملرنی
قویاشنڭ سویووی، اوبووی طاغی جلیراق بولا.

یاڭغی قازا کی کییب اورامغه چقغان یکت گه، یاڭغی کولمهك.
کییب، صوغه بارا طورغان قزغه ده قویاشنڭ قاراشی طاغی محبتلیرهك،
طاغی موکلی راق بولا.

بتون بیر، بتون اوسملر، بتون حیوانلر شول قویاشنڭ
نورى آستنده بر طنچلق سیزلرمی - آلازڭ ده، همه سنده طاوشسز
طاوشسز بر حیات طویولا.

قوشی - قورتی نڭ طارطشورغه اشى بتهکنه گه، چار - چور
کیلوون بتونله ی اونوتقان ده، تیگ گنه قویاشه جلینه، قویونا.

صاریغی، صییری، کچه سی ده عائله مشقتین، بالاسن یوغالتو،
آناسندن آداشولرنی بتونله ی خاطرندن چغارغانغامی، اولده آقرمی،
باقرمی هوالانبقنه صوزولوب یاطا.

آولنڭ اويلري، موندان بر، ايكي آطنه الك «او» كيلگن،
 دولاغان اويلري ده، همه سي طنچلقغه باتقان.
 بتون يير - طن؛ بتون ط-ورمش - بتون. بتون تيره،
 يون - طوق.

لاكن بو طنلقده، ثلله نيندى موڭلق بار.
 آڭلاب بترلك توگل، بر موڭلق بار.
 قوياشنگ شول، اوتة كورنه طورغان ياقتى اغندهمى، قوياشنگ
 جلى سين بتون دنيغه تيگز جيتكرر اوچون طرشوونده، نورين
 ياورووندامى، ثلله شول چيكسز، طن، آق كونده هوالانبغنه
 آغوب يورى طورغان نچكه، نچكه كوبه لك جبلرنده، اورمه كوچ
 ديلبگه لرنهمى بر باحيلله شو، بر آيريلشو، بر قزغانشو بويماي،
 بيزه گى بار.

آوللرده بووقتده كيلن لر، قاين آنالرده اورششمى.
 بووقتده آولده برسن برسى كوره آلمى طورغان يەش آتە چلرده
 قانغه باطوشب صوغشقه كرشمى.
 بو وقتده ملا بلهن مؤذن ده فديه اوچون، زيارت پچهنى
 اوچون قچقرشمى، طالاشمى.

ثلله نيك هر نرسه، هر مناسبت طنن طوراء، دوستلىق
 دشمانلىق تيك حال جيا.

بو كونلرنى آولده ابى لر آطنه سي ديلر.
 قوياشنگ جلتقان جلى سي، نى قدر اخلاصدن بولسه ده،
 آغاچلرنى يافراقلاند ررغه گوللرنى چه چه كله ندر رگه كوچى يتمه گه نكهمى،
 قوياشنگ نورى نى قدر ماطور، نى قدر يومشاق بولسه ده، صاند وغاچ نڭ
 يوره گينڭ اوط قابا طورغان پوچماغن قابزوب ييهر ب، آنى، اوزن،

تيرە-يۈنن اۋىۋۇرۇپ سايىراۋ، جىرلاۋغە چۈمۈرۈلۈپ چاتقىسى
بولماغانغەمى، ئىللە باشقە بىر سېپىدەنمى-بۈكۈنلۈك جىلى سىن،
قارتچىقلىرى جىلى سىنە، بۈكۈنلۈك ماطۇرلۇق قارتچىقلىرى گۈزەل-گىيە
اۋخشاقتىلىرى.

مونه شوندى قارتچقلىر آتله سى كرگچه ده، آول خلقى آراسنده
قز سوراو، اوغل اويله ندر و باشلانا.

شول قارتچقار كوني جينكه چده، ملالر آراسنده قوناغده بارو،
قوناق چاقرو دورى كره.

ملالر بر برسی بلهن کورشب، صیلاشور، ایرته دن آلوب - کیچک
قدر آشقه یورشب، کیچکی اوزون تونلرده استاذ بیکه بلهن مونچه دن
صوڤ یاڭخی بال بلهن، واسیلی دن آلعان یاڭخی چهینی اونار،
اون بیشهر چینایاق غنه اچولر، تهملب اوترشولر باشلانا.
موند ا ملالر بر برسینه حساب بیرشولر.

عشرىنىڭ كۆيىمى لىگىن، ئۆلۈم - جىتىمنىڭ نى درجە لىگىن، كىلە چەك
 طو يىلنىڭ نى تورلىرىك بولۇۋى حقنىڭ سۆيلىمىز، او يىلى لىر.

مکتب، مکرسه مسئله‌سی، کیله‌سی رمضان ناڭ باشی شنبه‌دنمی،
یکشنبه‌دنمی، دوشنبه‌دنمی، لاله سه‌شنبه‌دن اولگمی، باشلاولرن توشنه‌لر.
ایسکی مناظره حاللرن خاطرلاب مناظره‌ده قیلوشب آلالر.

اوزلری سیزمه‌ینچه‌گنه، اوزلری بلمه‌ینچه‌گنه، محلانی آلوب بارو، خلق بلهن مناسبتنی یورتلورنڭ یوللرن اوپلی لر، سویلیلر؛ مایاقلر اوپرتالر.

استاذ بيكەر جىيىلىشى البتە اوزگەچەرەك بولار.
آلار بولمەدە خىزىر تىلنىڭ سويلەگەنلىرىنى تىكلاب اوطورغا لاسەلرەدە،
كوب وقتە، مؤذن مرفوعەسىنىڭ ذاتىزلىغىن، ايدەش ملانىڭ استاذ

بیکه سیناڭ تورکی کتابندن وعظ ئه یتوین سویله گهنگه، حضرتلرن اونوطوبده جیه ره لر. اوزلریناڭ دنیالرینه چوموب اوزشادقلری، قایغولرنده قوینه لر، یوزه لر.

تگی یاقده آی باشی، مدرسه مسئله سی حل ایتلسه، بو یاقده قزلر بیرو، اوغل او یله ندر، شاگرد اوغلن اوقونوم مسئله لری چیشله. بتون قش بویی ملالرنانڭ تورنده ده، بولمه سند ده شولارنانڭ تطبیقاتی عملگه قویولا.

مونه بو یلنی ده، شولای بولدی. مونه بو یلده ده حضرتلر استاذ بیکه لری بلهن قوناقغه چاقلر یلر. اتفاقی بو یل، شاققی غنه بای برکشی، اوغلن او یله ندر گهنگه - همده شهردهن او یله ندر گهنگه، شهرگه چاقلر یلر.

سعیده استاذ بیکه بلهن واحد بارب کرگه نده بتون تیره - یوننڭ ملاسی جییلغان کبک، موندی ملالر مجلسنده سیرهک اوچری طورغان قزان سودا گرلرندن فخری حاجی ده جماعتی برله بار ایدی.

قوناقلر کوب بولغانغه پارلاب - پارلاب یاطقرغه اورن طابارغه ممکن بولماغانغه، نی قدر اویات بولسه ده ایرلر آیرم، خاتونارنی آیرم یاطقرغه طوغری کیلدی.

ملالر، مدرسلرگه بو اوزگهرش کوکلی ده بولدی. آلا رغه شول یاطش - طورش، مدرسه نی خاطرله تدی. تون بویی آلا ر بوسن بوسی بولب، مدرسه خاطرهلرن یاڭخرتدیلر.

قارطلری ده، یهشاری ده، شول حکایه لر آستنده، اوزلرینانڭ محراب صاحب لری ایکه نلکلرنده اونوطب، عادی اوچراشوده

سويله نمه سلك حكايله ر، خاطره لرده سويله شدي لر .

آبزتايلى رنىڭ آرتلى رنى ده، مدرسه كى بىرلەشدره طورغان
بىر خاطره بولماغانغە، درالماجالس، درة الناصحين دن وعظ سويله و،
قدركى چلرده محمدىه او قو، اولك يوو بىك بىر تورلى توسسز بولغانغە
آلار بىك تىز، بالا - چاغاغە كوچدى لر .

برنچى كوننو ك، بتون استاذ بىكه لر اوزلى رنىڭ اوغللى رى،
قىزلى حقندە اوزون حسابلى ر بىر ب اولگروگە، باشقە، كىلىش -
يوروشلى رى، طبيعتلى رى بلەن طانشى ر ب اولگرودى لر .

بىرىلەچك قىزلى رنىڭ جىهازلى رى، ماطورلى قلى رى، اوڭغانلى قلى رى
حقندە غى سوزلرده، ايكىنچى كوننى بىرە آلمانغانغە، سعيده بىكه نىڭ
بالاسزلىق مسئلەسى ده كىلىب چقىدى . برنچى كورشە طورغان استاذ
بىكه لر، شونىڭ بتون ياغى بىرلە طانشىدى لر . ايسكى طانشىلر،
ياشى دن ياشى دارولر، ياشى دعالر، ياشى طلسىملر اوپىرەتدى لر؛
ياشى فكرلر، ياشى حكايله لر سويلەدى لر .

سعيده بولارنى سويلى، طىكلى باشى قاطب بىكه نىڭ، بولارنىڭ
همەسەندە ھىچ بىر تورلى امىدى بولماغانغە، ئبىلر حكايله سى
كېك گنە طىكلادى . همەسەندە رحمت او قودى .
ھىچ بىرسىنىڭ سوزىن طوتارغە دىب، باشندە كچكە نىڭ دە تله و
قوزغالمادى .

مونه تون بولدى . ياطارغە اورنلر جەيلىدى . سعيده شول،
بالالى رى حقندە طوقتامى سويلەب طورغان خاتونلرغە اوزىنىڭ
ياتلغىن حس ايتىدىمى، پوچماقەغەنە، زور گول آستىدە اوزىنە
اورن سالىدى .

لاکن، اول، یاطارغہ اولگرمہدی، قزان خاتونی اولمہس
آبزنای «مین دہ استاذ بیکہ، یانگخہ یاطیم» دیدی.
سعیدہ ناک یالغز قالاسی بیک کیلسہدہ، شول آز سویلی
طورغان خاتون ناک ئللہ قای بر یرندہن قورقسہدہ، کیرہ کمی، دیہ
آلمادی.

اولمہس، استاذ بیکہ یانینہ اورن صالیدی.
اوزاق اوتمہدی، کون بویی آشدہ یورب آریغان استاذ بیکہ لر
تیرہن - تیرہن یوقوغہ کیمدی لر.
آش قازانلری، بارسیناک دہ شاقتی آور بولغانغہ، تورلیسی
تورلی نچکەلکە، تورلی اوزونلقە مشنارغہ، مرلارغہ کرشدیلر.
کویلی، کویسز مشناو، مرلداو، خولداو برلن اوی طولدی.
بولمە ناک دیوارلرینہ ئلنگەن، استاذ بیکەلرناک کولمە کلری،
تونگی کچکنە لامپاناک قارانغی شہولہلرینہ قوشلوب، قایسی لری
جوان - جوان کشیلر قیافتن، قایسی لری اویب قویغان پچەن
صورتین آلدیلار.

زور گوللر، یافراقلاری صاری دیسە ناک صاری توگل، آق
دیسە ناک آق توگل توس آلوب طاغی زورایدیلار، کیگەیدیلر.
شعافلاردەغی چینایاق، چەینیکلرناک ئللہ قای بر یرلری
یالطراب قالوب، سونہ طورغان لامپا کبک «مولت - مولت» ایتب
کوزلرن قسشدیلر.

قایسی لری قارانغی توندەگی قارا ماچی کوزی کبک بر یرگە
تگلدیلر. شول یرنی آشارغہ یوطارغە تلەگەن کبک، شول یرگە فادالدیلار،
قاراغان صاین آلارناک اوطلاری زورایا باردی؛ قاراغان صاین
آلارناک اوطلی کوزلریناک یورە کگە یبەرہ طورغان اوقلاری تیرەنہ یە
باردی.

موش - موش يوقلاو آراسىندە استاذ بىكەلرنىڭ ئەيلەنلەرنىڭ
چىققان طاوش، آرا - تىرە بىر بىرىنىڭ ئور توش كورگانده
ايتىپ بىەرگەن سوزلرى، قورقوب، قىچقروب بىەرولرى، تىگى
كولمەكلەردىن چىققان كېڭ سىزلب كىتوب، قورقو، شىكلەنو تودردى.
سعيدە بىكە «بسم الله الذى...» ئەيتوب، كوزىن يۈمسەدە،
ئىللە نىندى دىعالر اوقوب يوقوغە كىتەرگە تەلسەدە ھەمان بولدا
آلمادى. اوى، ئىللە نىندى اوى، باشدىن كىتمەدى.
اول، قاي وقت، يوقلاو بىرلەن يوقلاما چىگىنە باروب جىتكەنە گەنە،
بىر بىر استاذ بىكەلرنىڭ اوزون ايتىرب خىلداپ بىەرۈوى بىرلەن
اوياندى.

قاي وقت، يوقلاب كىتىم دىگەندە گەنە ئانڭ كوزىنە تاشلانغان
ئىللە نىندى يەمسز بىر صورت ئانى قورقتوب كوزن آچىردى.
اول ئەيلەندى، سوزلدى، تۈرلىچە ياتوب قارادى، يوقوغە
كىتە آلمادى.

آقرىن غەنە قولىنە تايانوب، يارپىلى اوتروب، تىرە - يۈننى
قاراماقچى، شۈندە بىردە يات نرسە يوقلغىن كوزى بىرلەن كوروب
كوڭلەن تىنچلاندىرماقچى بولدى.

بىردەن كوزى، كورشى سەنگى اولمەس ئانڭ يالطراب آچلوب
ياطا تورغان كوزىنە اوچرادى.

سعيدە اوزىدە شۈنڭ، كىڭەيب جەيرەب، ايت توشى كېڭ
ياطقان طازا تىنە قارشى دشمانلىقى، جىرەنۈمى ھىسى طوغانىن
بىلەرگە اولگۈرمەدى، اول، «استاذ بىكە يوقلامى سەننى؟» دىدى.

آنڭ طاوشىدە، شول سوزلرنى ايتىۋىدە، سعيدە، ئىللە
نىندى بىر كۈچ، بىر يەمسز كۈچ سىزدى. آنڭ باشىدە: مونا اول

شوندی بر یرده، شوندی بر تیره - یونده، شوندی موکلی، قارانغی لقا
شول طاوشنی ایشوتکهن ایدی، شول طاوشدن قورقغان ایدی کبک
بولدی. قایا ایشوتکهنن طابوب اولگره آلمادی. آنڭ تننه بر قالطراو،
قورقو قالطراوی اوتدی.

اول، بردهن شول طاوشنی طابدی. ئیو اول آنی ایشوتکهن ایدی.
کچکنه وقتده توبهن اوچدن قونارغه کیلگهن لطیفه اُبی
سویله گهن ئه کیه تده ایشوتکهن ایدی.

اول، ئنه تگی ماطور قزلرنی پشرب آشار اوچون چیکله وک
آشاتوب سیمرته طورغان پری قارتچغی نڭ طاوشی ایدی.

آنڭ یومشاقلغی، شول پری قارتچغی نڭ حیلله لی یومشاقلغی ایدی.
اول، بردن حضرتن ایسکه توشردی. آنڭ کوکلنده حاضر،
حاضر مونه شول قورقنچلی طاوشدن، شول قوط اوچقچ پهری
اوطلاری یالطراودن حضرتینه صغناسی کیلو اوی طودی.

شول اوی، فکرن بتون باشین قایلادی، طومالادی.
اول، بسم الله سن ایتب، اویانوب کیتکهن کبک بولوب،
طاغی اولمهس گه قارادی.

آنڭ ایکی کوزی طاغی تیره ن رهک، توبسز رهک کورندی.
آنڭ شول اوبقونلارنده ئلله نیلر یه شرینه کبک حس ایتلیدی.
اول، شول قورقونی بترر اوچون «یوق لا، یوقغه شیکله نه»،
بو بیت - اولمهس آبتای. مونا آیاق اوچومده شهید ملا خاتونی،
ئنه تگی مرلدی طورغان اسحاق ملا استاذ بیکه سی، مونا بو - مین»
دیدى.

اوزاق جوابسز طوتو بولماسن اوچون «سینده یوقلامی
سنمى؟» دیدى.

— «يوق. مېن يالغۇز ياپۇرغە اويرەنمەگەن. سويىم» دىدى.
سعيدە، شول سوزلارنىڭ ئىتلىۋىدىغان ياشىغى بىر مەن طويىدى؛
آنڭ، كوزىنىڭ طاقى ياشىغى بىر سىزىق كوردى.

آنڭ يىلمايوۋى كوزىنىڭ طاقى بىر يالپۇز، — طويىلما، قاب
يوتلىق يالپۇزى آرطىردى.

اول، اوزىنىڭ يىكەككە آغاچىدىن چىققان كېك يۇمشاق، درفا
طاۋشى بلەن: «مېن، استاذىكە، ايرلارنى ياراپام...» دىدى.

سعيدە، — «بىك ياشى، بىك ياشى، ايرلارنى سويى. كىتاب
قوشقان اش... فلان» دىب كىتەكچى بولدى.

اولمەس — «يوق، استاذىكە، سېن ئىكەنچە توڭل، مۇنە بو
ايرم مېن — اوچۇنچىسى... مېن آڭغاغە خاتۇننى ايرتوب
چىقىم. ايكى بالاسى بارايدى. اوزمىڭدە ايرمە بىر قىزم قالدى.
مۇنە حاضر بو ايرمىن طويدىم. بىكە آنڭ بلەن بو كىلىشم آقتىغى در»
دىدى دە، نىندى تائىر قالدۇرغان بىر اوچۇن سعيدەگە سوزوب
قارادى.

شۇندىن، اول، آقۇرۇن غەنە طاۋش بلەن، اوچ اير آراسىندەغى
آيرمالارنى سويلەرگە طوتىدى. سعيدە، غەنەدە ايشۇتمەگەن سوزلارنى،
اير بلەن خاتۇن طورمىشندەغى تفصىلاتنى، اياڭ واقلارىنى قىر
ايشىتىدى.

شۇل خاتۇننىڭ اويىلىشىغى آنى آچۇلاندۇرسەدە، آنڭ ئىللە
نىندى بىر حىسنى مەسلى ايتسەدە، تىگىنىڭ حىكايەدىن حىكايەگە كۆچىپ
سويلەۋىنە اوزىدە چومۇب كىتىدى.

حىكايەلەر بىكەن كېك بولغاچ، اولمەس، سعيدەگە قاراپ:
«سىزنىڭ استاذىكە، بالاڭىز بولامى... خىر تىكەنمى، سىنەنمى؟...»

دىدى.

اول ايکي کوزن دلاغي، سعیده گە تکدی.
 تگی چیکله وک آشاتا طورغان پری قارتچگی نڭ - سیمرگە نمی،
 توگلمی؟ دیب قاراغانده غی کبک ایتدروب جنتکلرگە کرشدی.
 سعیده قزاردی، بورتندی. شول سؤالنی، شول بلچراق
 خاتوننڭ بیرووینه خورلاندى.
 حضرتن مسقل لاو کبک، اوزن واقستو کبک بر حس آستندە
 قالدی.

لکن تگی نڭ کوزلر یزڭ، ایڭ عادى سوز سویله گەن کبک
 تیک طوروی آنی طاغی چوالتدی.
 اول آبدراب غنه - «الله دن» دیدی.

اولمەس بر آز یلمايوب تیک کنه استاذيکە گە قاراب طوردی ده
 «مونه مین، قزانده فلان بایڭ خاتونن بلەم. ایری برلەن بیک
 یاخشی طورالر ایدی. بالالری یوق ایدی. لکن حاجی - بز آنی
 «حاجی» دیب یوروتەمز - اسمی شرفی حاجی، شول بیک قزو کشی
 ایدی. آچووی کیلسە، نی ایتکەنن، نی صالحانن بلمی ایدی.
 بر کوننی قایتوب ککرسە، خاتونی سلیمە آبرتای نڭ،
 پریکاشچیکلری بلەن سویله ب طورغانن کورگەن. صوراو، نیتو
 یوق «طلاق، طلاق» دیمەسونمی؟

آخردن پریکاشچیک نڭ، شرفی آبری اوزی ییەرگەن یوموش
 بلەن کیلگەن دە معلوم بولغان. لکن اش - اشدن اوتکەن.
 مونه، نکاح یا غرتماقچی بولا. طلاق اوچ بولغان ایکەن.
 سلیمە آبرتای دە کیتەرگە برده تله می.

حضرت «ایکی اویده طوریکز! عدتگز طولغاچ، بر
 کشیگە کیه وگە بیروب آلماینچە نکاح یا گارتلمی» دی.

شرفى حاجى، بىك خورلانوچان ايدى. نى اشلىسن؟
 آخردن، مونە ياشرب گنە، خلق آراسىنە چقمەسن، دىب
 مەرسەدەگى صوفى بلەن تەھلىل ياصىلار.

سلىمە آبزىتايغە ياشغى دن شرفى حاجىگە نىكاح اوقىلار.
 آلتى، يدى آى ئۆتمى، بالالرى طووا..... شرفى آبزىغە، الله
 تعالى بر اوغل باغشلى.

شول سوزنى آيتكەچ، أولمەس، طاماق اچندن كۆلەرگە
 طوتىدى. اول شوندى، تەملى تەملى ايتىرب كۆلدى، كۆلدى دە
 طوقتادى، طاغى سەيدەگە قاراب آلدى دە طاغى كۆلدى.
 سەيدە آبدىراب كىتتى. نى آيتىرگە بىلمەينچە، اچندن
 «استغفرالله، استغفرالله» دىدى.

أولمەس «مونە طاغى، بىزنىڭ أولدە بر كىشىنىڭ بالاسى
 بولمى ايدى. بر وقتىنى كىمىم تىگەرگە تىگۈچى كىرىلەر. شوندىن
 سوڭ الله تعالى، بر قىز باغشلاى...» دىدى.

طاغى شونىڭ توسلى، ئللە نى قىدر حكاىەلەر سويلەدى. ھەسسى
 سوڭىندە، بىك تەملى ايتىرب، بىك راحىلەنب كۆلدى. بر طوقتادى دە
 آوزىندە تەملى طاغى بىتمەگەن كىك ايتىرب طاغى كۆلدى.

بىر آز طوقتاپ سەيدەگە قاراب طورغاننىڭ سوڭىندە
 «مونە استاذ بىكە! بالا كۆرەسنىڭ كىلسە، نصىب بولسە، قازانغە بار.
 اوزىمە قوناق بولوب توش. ھەمە اشكە ياردەم ايتىرمەن. ايرىنىڭ
 اوگىنى يوق اول، استاذ بىكە!» دىدى.

شول سوزنى اول، طاوشن زورائىتوبراق آيتىمى، شول
 فەكر اوزىنىڭ ياتلىغى بلەن آيرىنقى توسدە چقىدىمى، شول جەملەر
 چىڭلاب كىتتى.

شولارنىڭ مەنىسى شول قارانغى صەمان بىتون اوينى پوتوردى.
شول سوزلار، اولمەسنىڭ بىتون حكايلەرن اونيوطىروب
بارسىنىڭ دە اورنىنە اوزىگنە باصدى.

سەيدەنىڭ بالا ئزلەۋدە قىلغان بىتون مشقتلرن، چىكىكەن
زىمىتلرن ھەمەسن بردن اونيوطىروب، شول «ايرنىڭ اوگىي يوق»
ھەمەسن طومالادى، قابلادى.

اول اوزى آڭلاماينچەغە «ايرنىڭ اوگىي يوق!» دىب
قويدى.

شول سوزنىڭ يەمسىزلىگىدىن قوطى اوچوب، تىن قالطراۋ
آلدى.

تىللىرى شاقلىدى باشلادى.
باشى زور بر نرسە بلەن، كىنەدىن سوققان كىك آورتورغە
سىزلارغە پوتىندى.

اول، طاۋش كۆتەرە توشوب - «سەن، نى سويلىسەن؟
استغفر اللە، استغفر اللە، آوزىڭدىن جىل آغرى!» دىدى.
بىتون تىنى، جاتى ئىللە نىندى سوقۇغە چومغانغە، اول، قالطرانە،
قالطرانە يىومارلا نوب ياطىدى.

بىك اوزاق، بىلگەن دىعالرىن، آيتلرىن اوقۇدى. بىك
اوزاق، اچىدىن، شول سوزلرىنى ايشىكەن اوچون توبە ايتىدى.
لكن كۆڭلىدە، شول سوزلر ئىللە نىندى بر طاب
قالدىرغانغە، مايلى، كىتىمى طورغان طاب قالدىرغانغە، اول اچىدىن
طنچلىق طابا آلمادى.

دىعالر، ئىلگىرىگى ۋەقتدە آڭارغە راحت، طنچلىق بىرە طورغان

دعالاردا، ھمان شول طاوشنىڭ بارلىغىن ھىس ايتىدۇرە كىلىدۇر .
مۇنە اول، يوقۇغە كىتىدىمى، ئىللە يوقۇمى؟:

«زورغىنە سو بويى. ئىللە نى قىدر ايرىلر، خاتونلر. ھەمەسى بەبەي
طويىنە جىيىلغانلر. كىمنىڭ بەبەيى ايكەنن رەتلەب بىلى. ئەي...
سەيىدنىڭ اوزىنىكى ايكەن... مۇنە بەبەيگە اسم قوشار اوچون اذان
ايتەلر ايمىش... مەسچىد مەنارەسەندىن ايتەلر ايمىش... مۇنە مۇذن
بولوب تىگى اولمەس مەندى ايمىش دە... كىچەگى كولووى بلەن بىرگە
قوشوب، مەنارەدن: «ايرىنىڭ اوگىيى يوق!... ايرىنىڭ اوگىيى
يوقۇق!...» دىيىپ قىچقرا ايمىش... شۇنسى عەجب: شول اذانغا
بىتون ايرىلر، خاتونلر قول كوتەردىلەردە دعا قىلەلر ايمىش!

مۇنە، زور ايدى، ئىللە قايدىن بىر صوفى كىلىدى ايمىش... آنىڭ
بىتى شادرا، كىيىمى سەلەمە، قىياقتى قورقۇچ ايمىش...

اول، مۇنە زور ايا بارە ايمىش... اول، مۇنە سەيىدگە طابا
كىلە بارە ايمىش... مۇنە شۇندەغى كىشىلر ھەمەسى، ايرى - خاتونى
قارتۇچى، سەيىدنى طوتماقچى بولالار ايمىش، صوفى سەيىدنى آلماقچى،
ئىللە قايا، دىو - پىرى اوياسىنە آلوب بارماقچى ايمىش....
مۇنە اول زور ايدى.

مۇنە آنىڭ صوفىر كوزى يالطرى باشلادى؛ مۇنە آنىڭ قولى
سەيىدگە طابا سوزلدى...

- استغفرالله! - بىرگە توگىل، يوز، مەڭ...

سەيىدە قاچماقچى بولدى، يۈكەردى، چاپدى... اورنىدىن
قوزغالمايدى!

مۇنە اول، طوتدى، اوزىنىڭ قىرق قولى بلەن طوتدى؛
سەيىدنىڭ تەننىگە توگىل، ئىللە نىچەك، بارماقلرن تىن اچىنە يىيەروب
سويۇكلردىن، تامرلردىن طوتدى.

اول، سعيدەنى اوپمەكچىمى، يوپماقچىمى بولوب آوزن، زور چەوكە بالاسىڭىزڭ آوزى كېك آوزن، ياقن كيتىردى. ئىللە قايدىن چىغا طورغان طاوش بلەن، «ايرىڭىڭىزنى يوق!...» دىب قىچقىردى.

سعيدە شۇنىڭغا خاتونلار، ايرىلدىن مەدە سوراماقچى بولدى. كوزىنى: كوزلىرى يالپۇرغان، آوزى ئۇرۇلغان اولمەس كىلۇب باصدى. سعيدە بىتون كۆچى - قۇتتى بلەن، قوپلماقچى بولوب سەل كەندى. طاغى كىتە آلمانچا - «حضرت!» دىب قىچقىروب يېبەردى.

اول، اويانوب كىتتى.

بىك اوزاق، قورقۇنۇپ تۇرۇپ اۋچۇن دىعالر اوقۇدى. اچىدىن تۈبەلر ايتتى. لىكىن شۇل آروسۇلۇق ئانڭ بلەن كەنە بىتمەگەن كېك طويلىغانغە، شۇل طاب، توشنىڭى صوفىڭىز قۇللرى بىرلە اچكە كەردى ايتىدۇروب خىس ايتكەنگە، آقۇتن غەنە طورۇب طىشقە چىغۇب، سالىقن سۈ بلەن باشىدىن باشلاپ طىھارت آلدى. آقۇتن غەنە كىرۇب، شۇلۇق اۋط ياقىتى سەندە، شۇل مەشناۋ، خۇلداۋ شۇلۇق لاچىت ايتۇب جىيىلۇب ياطقان اولمەس ياننىدە نىمازغە كەشكىدى. وقتىڭىز قاي چاقى ايكەن بىلمەگەنگە اول ئىلگەرى ايكى رەكەت نفل اوقۇدى؛ آندىن طاغى دۈرت رەكەت اوقۇدى؛ آندىن طاغى بىر نىچە قىل ھواللە قوشۇب ايكىنى اوقۇدى.

نەمازلىقىغە اۋطىرۇب ياسىنىدىن باشلاپ، بىلگەن بىتون قۇرآنلىرىن اوقۇدى.

قۇل كۈتەروب دىعال قىلا بىلاشلاغاندە، آڭى باشىنى بىردىن:

«خاتون ناک اوگی یی بارمی؟» دیگن فکر توشدی.

«چندنه، حضرتکه بر خاتون آلوب بیرسهم؟... آنک بالاسی بیت، حضرت بالاسی بولا. حضرت بالاسی بیت مینم بالام...» دیب اویلادی همده شولای «جیگل گنه بولا کبک» ده طویلدی. لیکن دعا قیلوب بتروب طاغی، باشن مندهرگه قویغاچده اوی باشقه لاندی:

«حضرتکه خاتون آلوب بیرو؟... اول، حضرت بلهن بولورمی؟ میکا «سعیده» دیب طورا طورغان، میکا اوندشه طورغان، مینم بلهن گنه سویلهشه طورغان، کیگهشه طورغان حضرت، طاغی «اسماء» دیه باشلارمی؟... ایکی مزناک آرامزغه، ئله نیندی ییاط، سویکمسز بر خاتون کروب باصارمه؟...»

اول، صالغن صو سبیکهن کبک بولوب کیتدی.

شول، ایکی، برگه - برگه اوسکهن بر کشی کبک، بر فکر - بر اویده یه شه گهن ایکی جانلی کشی آراسینه، برسندن باشقه برسی یشی آلمی طورغان سعیده برلهن حضرت آراسینه، بیک زور، ییاط، چی، بر آط طوشی کیتروب صالغان کبک بولدی!... اول، شول، چی «جانسز طوش» دن جیره نندی، چیرکهنندی... شول طوش ناک تگی یاغنده قالغان حضرتن، موناک ماطور سوزینه محتاج حضرتن فزغاندی، آیادی.

«یوق! مه گگوگه بولاچاق توگل!» دیدی.

شول اوی برلهن اول، طاغی قالغوب کیتدی.

ایرته بلهن، چپیکه او طرغاچده، طاغی شول اوی، باشقه توشوب، سعیده نی قورقوتوب بیهردی.

کيچکه طابا، ملار کيتوب بتوب، واحد قنه قالغاچ ده، «ایسه نمی حضرت» ديب کرگه چ ده، سعیدک ناک باشینه شول فکر کیلوب قایدی. اول نیگه در قزاروب کیتدی؛ حضرتینه بیک اوزاق قاراب آبدراب طور دی.

واحد ملاناک «سین لاله آوری میسن؟ لاله نیشلهب آغاروب کیتکه نس؟» دیگن سوالی، سعیده نی طاغی، شول اویغه فایتاردی. اول: «یوق، حضرت!» ديب کولم سره برهک جواب بیرسه ده، تگی اولمهس خاتون، تگی یه مسز توش، آنک کوکلینه کیلوب توشکه نگه «کورشمه بیک یونسز بر خاتون بار، شول لاله نی لر سویلهب یوقومنی قالدردی... اول مونا، حضرت! اویاتسز... ئه یتوب بتر لاک توگل...» دیدی.

شول سوزلر، آنک آلدنده طاغی کيچه گی حکایه لرنی، تونگی نوشرنی جانلاندیرغانغه، سعیده طاغی، اوزنده بر طاب بارلقنی حس ایتدی. شول «طاب» نی، مونه ضرب کوره طورغاندر، شوناک لاله نیندی بر ایسی باردرده، شونی حضرت، سیزه طورغاندر کبک بولدی.

اول، لاله نیشلهب آبدراب قالدی. حضرت ناک «لاله بر بر سوز بارمی؟... فلان...» ديب ایکی له نوب صورای آنی طاغی قورقتدی. اول: «یوق، یوق، حضرت! سینی گنه کورگه نم یوقغه...» ديب سوزن بوردی. اول، واحد ملانی نمازغه اوزاتقاچ، آنک آقرتن غنه آطلاب، اورام بویلاب کیتوب باروون قاراغانده تگی فکردن قوتولا آلمادی.

«چن ده، شولایوق، اوزیمه کوندهش آلوب بیرسه؟...»

اتفاقى غەنە ئانڭ اوزىنە ئلەككەن «كوندەش» دىگەن سوز
بتون فكرىنە صووق قوشدى.

بردن ئانڭ كوز آللرى آچلوب كىتدى.
نېندى زور قورقنچ اوى بلەن اوينانغان حس ايتدى.
«كوندەش؟...»

ئەنە طوغانم آبرتاي نڭ كوندەشى بارايدى. طوغانم آبرتاي نڭ
كىز ووى كوندە آشىنە قراسىن تامزا طورغان، توشەگى آستىنە
اولىگەن مەچى بالاسى صالا طورغان، ئانڭ ياقغان مونچەسىنە
بلچراق ئرغىت ايسرتە طورغان كوندەش كېكەمى؟...
يوق، يوق! مەڭگۈگە يوق!...

«نېك آلاي؟.. مونە قارت جىڭگى نڭ دە كوندەشى بارايدى
بېت؛ اول، كچكەنە چاقە تىگى شالقان يولقوب قايتقان كونى،
چىبەر جىڭگى اولگەچ، قارت جىڭگى نېندى جالاغان ايدى. ئانڭ
جنازەسن كوتەرب چىغاندە، نېندى آچى طاوش بلەن «باحىل
بول، باحىل بول» دىب قچقرغان ايدى. اولك، گور صدقەسن انىگە
اوزى كىتروب، نېندى، جلاب، جلاب چەى اچكەن ايدى.»
«شوندى بولسە؟...»

اول طاغى شوندى، كوندەشلى ئللە نېچە خاتونلرنى ايسكە
توشردى. شولار نڭ قرق تورلى جفالارن، جزالرن كوزندن كىچردى.
لىكن نى اوچوندر، شولار نڭ ھەسەندەدە، كوندەش بلەن
طورونڭ، طشقى ياغن غەنە قارادى. طشقى ياغن غەنە مەكە ايتدى.
طشقى اوڭغايىز قلقرن غەنە يوشاتورغە مائاشدى.
مونە ايندى، اول، حضرتنى اويلەندرسە؛ اوزىنە كوندەش
آلوب بېرسە؟

«کوندهش» دیگهن سوز سعیده نڭ صافی او یلارنده یووله،
یووله آچیسن بتره توشدی؛ اول آنی اول قدر قورقتمی باشلادی:
اول شول سوز بلهن، عادى سوز كبك ایتدر برهك قیلنا باشلادی.
«ئیوو: کوندهش آلوب بیرسه؟

اول خاتون... البته خاتون توگل: قز...

شول قز، بیک ماطور توگهرهك آما كبك بالالار بیرده، حضرتنڭ
شول بالاسزلق کیتکلگن بتره ده اوزی ئلله قایا چیتکه کیتهمی؟
ئلله نیشلی كبك طویلدی. طویلدی غنه ده توگل، اول، شول
اوز حضرتینڭ، اوزندن باشقه خاتون - قز بلهن ایکیسی
آراسنده غنه بولغان، بولاچاق، بولورغه تیش عائله حیاتینه قاشوون
اویلامادی ده، او یلی ده آلمادی...

اول بیت سعیده بلهن بولارنڭ ایکی سنکی گنه - باشقه نقی
توگل.

بالالری یوق ایکان؛ مونه بر خاتون آلا رغه بالا بیره. اول
بالا، ئلله نیچك طووا؟... نیچك بولسه ده بولا... لیکن اول
حضرتنڭ بالاسی بولا، اول بالا سعیده نڭ بالاسی بولا...
اوی شوندن اوزمادیمی، شونده طوقتادیمی؟ لیکن اول
اوسدی، نغیدی، برکدی.

حضرتی اویله ندررگه دیگان توسکه کروب طامرلاندی،
بورلندی، یافراق یاردی. بیک اوزاق وئزله گهن آورووینه دارو
طابقان کشی كبك سعیده طنچلانوب، راحتله نوب ده کیتدی.
شول اشنی تیز - تیز بولدر و اوچون، حضرتکه ده سویله مه کچی
بولدی؛ کوڭلندن، یاراقلی قزلرنی ئزله رگه ده طوتندی.

آلارنده غی، اوزندن سبق اوقوغان، اورطاجا غنه بر موثریقنڭ
قزینه قارارغه کیلدی.

«مونه اول، سعیده اوزى جاوچى بولوب بارا. زلفیه آبرتای
صاماوار قويوب چهى يانينه اوطرغاچ - مین بیت، زلفیه آبرتای،
علیمه نى بیک یاخشی بر اورنغه صورارغه کیلدم. دولت زور،
درجه زور، کشی سی یاخشی، لاکن برگنه جیتمه گه نى بار: کوندش
اوستینه، دى...»

زلفیه آبرتای «کمه صوڭ، اول، آبرتای؟» دیگاچ، سعیده،
کوزنده یوماینچه «اوز حضرتیمه!» دى...
زلفیه آبرتای آبدراب قاللا... «ئله آبرتای، عقلن یازدی
میکهن؟» دیب شبهه لهنه. بولمده گی علیمه ده، تیزگنه چولپی لرن
شکراتوب چغوب کیمه... لاکن سعیده همان شول سوزنده...
«حضرت بیک یاخشی، دولتمز بار... فلان، فلان...»
همه سن سویلی.

بیک اوزاقدن صوڭ زلفیه «آبرتای، صوڭ سین، اوزگه
کوندش آلماقچی بولاسن منی؟... مین، صوڭ، آبرتای، اوزگدن
اوقوغان قزمنی، نیچک ایتدرب سیکما کوندشلاک گه بیریم؟» دى.
سعیده، همان شول اوز یولنده: کله، کینه نه سویلی...
قزنى بیررگه راضی بولالر... مونه طوی... نکاح ده اوقولدی،
دى... مونه کیهو آلورغه کیلک یلر، دى...

کیهو آلورغه...؟

حضرت، کیهو بولوب باراچاق، دى...
حضرت، سعیده نڭ حضرتی، کیهو بولوب باراچاق می؟...
تگی یلنى، سعیده گه کیهو بولوب کیلگهن حضرت می؟...
اول، سعیده یاننده بیکه چلهب یاتقان کبک، علیمه یاننده ده
بیکه چلهب یاطاچاق می؟...»

آنڭ کوز آلدنده، بردن، بتون يەش عمر، برگه اوتکه رگەن
بتون مـاطور مینوتلر اوتدی. اول سعیدەنی اوزینڭ بختی -
سعادتى بلەن بتونلەي طومالادی.

اول شولارنى ياڭغى طانیغان، ياڭغى دن کورگەن کەڭ
بولدی. حضرتى نڭ. بتون قیلنشلرن، کولوشلرن، سويلورن،
سويلولرن حس ایتدی.

شولار، مونه شولار بردن، سعیدە دن آلنوب، علمه گە کیتەرمى؟
حضرت، آنڭ حضرتى، مونه شول ماطور مینوتلرنى، ماطور
سوزلرنى، يومشاق سويلورنى علمه گە باغشلارمى؟...

آنڭ کوڭلنده، علمه گە قارشى، ایکسز - چیکسز دشمانلق
طودی.

اول شول ادبىز، استاذنڭ اوستینه کوندەش بولوب
کیلگەن خاتوننى - اوياتسز قزنى، تەمەسن تەکه لەمە کچی، ئیز یوون
اوزمە کچی بولدی.

سعیدە دن، حضرتن، بردن بر حضرتن آلمان اوچون، طالان
اوچون ئوزە گن اوزمە کچی بولدی.

حضرتى نڭ، علمه گە قیلغان - شول ذاتسز مورثیق قزى
علمه گە قیلغان - شول التفاتندن، آڭغارغە چەچکەن، شول ئەرەم
ماطور سوزلرندن، اول خورلاندى، يیر یارلسە، يیرگە کررلک
بولوب خورلاندى.

اوزینڭ، شولای مسقل ایتلووندن، حضرتندن مسقل ایتلووندن،
یاندی، کویندى.

آنڭ بوغازینه ئللە نى طغلىدى.
آنڭ کوزندن یلغە لاب يەش، قاینار يەش آغارغە، خورلانغان،

مسقل ايتلگهن يوره کدن قايناب چقغان يەش آغارغە طوتندى.
جلى، جلى فکەرلى ره تکه کيله باشلاغاچ، اول:

-- «يوق، يوق، مه گگوگه يوق... حضرت مينكى، حضرت مينكى... بيرمىم، بيرمىم!» ديب قچقردى...

لاکن شول طوغان فکەر، نى قدر آچى بولسده اوسدى؛
آنڭ زهرى، نى قدر تەمسز بولسده، سعيەنڭ يەرەگينه کرگەندەن
کرە باردى.

بالاغە محبت، حضرتنى بختلى ايتەرگە تلەو - آنڭ کوکلندە
کوندەش آچى سندن کوچلى رهك چقدى. اول، آقرن غنە شول
اويغە اویره نە کىلدى. عقل بلەن «حضرتنى اويلەندەرگە» ديگەن
قرارينە اوزينڭ يوره گن اویره تە باشلادى.

شول اشده ايبلەش - يارده مچى ايتوب اول طاغى، کتاب،
قرآنغە کرشدى؛ اول طاغى، نماز - نیازغە چومدى.

ايسكى کتابلردن، ايزگى خاتونلارڭ ترجمە حاللرن ئزلەب،
آندەن روحيە، آزق آلدى.

ايوب پيغمبر خاتونى ۱۸ يىل، آوروايرينڭ يارالرن - جراحتلرن
يووب طورغان. آخردە، ايرن آشاتر اوچون بر نرسە بولماغانغە،
ماطور طولومن کيسوب، ساتوب آزق کيترگەن....

ئللە نيندى بر اوليانڭ ايزگى خاتونى، ايرينڭ يازو اوستەلندە،
يازوى بتودن ئلك، شەمى بتکەچ، ايرن اشەن آيرماس اوچون،
زور طولومن کيسکەن دە شونى مايغە چومروب، شەم ايتەرب
ياندەرغان....

حضرت خديجە اولگەن چاقەدە، حضرت رسول، خديجە
رضى الله عنهاغە:

«خديجه! آنده بارغاچ، سىناڭ قىيامتدە كوندەشڭ بولاچاق -
فرعون قزى آسيە بلەن، مريمىنى كوررسىن... آلا رە مەندىن سلام
ايت!» دىگەن.

حضرت فاطمەنىڭ:

نىك، اتى، انى، اولەر آلدەندە كوڭلەن رىجەتەڭ؟» دىگەن
سوئالىنىە قارشى يىغمىر:

- «قزم! آناڭنىڭ ايزىگى لك دىقترىدە ەر ياخشى لقنى كوردىم.
لىكن «كوندەشكە صبر ايتدى» دىگەنى بولماغانغە، شول يولنىدە
طوتىرر اوچون ئەيتەم» دىگەن.

«مەنىم باشقە ئوابلىرم بولماسەدە، عمل دىقترمىڭ شول بىتى
تولسە، مەندە حضرت خديجه لىواسىدە قوبارلىرىم!»
«كوندەشكە صبر...»

كون اوتىدى، آى اوتىدى.

سەئىدە اوزىنىڭ كوڭلەن شول آورلىقغە اويىرەتە كىلدى.
وقت اوتكەن صابىن، كوندەشنىڭ آچىسى كىمى مەسەدە، سەئىدەنىڭ
آچىغە چداوى آرتا باردى.

آنڭ كوڭلى نىغى كىلۇب، آخىردىن اول، اوزىنىڭ شول
قرباننى ايتە آلورلىق كوچ جىغاننى حس ايتۇب، حضرتكە مسئلەنى
چىشىدى.

حضرت آشىغە، آشىغە جەمەغە حاضرلەنە ايدى.

سەئىدە چاپاننى بىرگەچ دە:

«مۇنە حضرت، بالامز بىواسە، جەمەدىن قايتىۋىڭغە بالاڭ قارشى
چىغۇب طورر ايدى. اول، زورايە باشلاغاچ، سىناڭ بلەن بىرگە
مسجىدگە بارر ايدى، بىرگە قايتىۋرايدى. حاضر؟... ئىللە حضرت،
سىنى اويىلەندىرىكىمى؟...» دىدى.

شول سوز، حضرتكە شول قىر يات طوبولدى، آنڭ مەنىسى
 حضرتڭ اويندىن شول قىر يراق بولدى: اول، چىت بىر تىلە
 سويلەنگەن سوز كېڭ گەنى اىشتى، آنڭ مەنىسى سىندە ايرشە
 آلمادى آنڭ، طوغرسىندە اويلايدە آلمادى.
 تىز، تىز مسجدگە آشفغاندىن آشفدى.
 لاكن شول سوز، «لفظا مراد» غە بولسەدە آنڭ كوڭلىدىن
 كىتمەدى.

تحييت المسجد نمازى اوقوغاندە اول، آنڭ مەنىسى سىندە توشنگەن
 كېڭ دە بولدى... خطبەغە منگەچ، اول شونڭ مەنىسى سىن اىچكىلى،
 اىچكىلى خطبەسەندە ياشلىشى... فرضەدە، آزغە، سورە فاتحەدن
 صوڭ ركوعغە كىتمەدى...
 لاكن قايتقاچ دە سەيدە بىلەن بىك آچق سويلەش، شول
 اوينى، شول «بولمى طورغان» اوينى باشدىن ئرغتورغە بولدى...

جمعه دن صوڭ، خيرالله آغاي نڭ آناسىنىڭ زيارتىنە سورە ملك
 اوقوب قايتقان نڭ صوڭندە واحد حضرت گە، ئلگەرىگى قىافتەدە،
 ئلگەرىگى صماوار، چەى بىلەن كوتە طورغان سەيدە استاذ بىكە
 قارشى چقىدى. همان ئلگەرىگى سوزى:
 «ايسەنمى حضرت؟» بولدى.

لاكن واحد حضرت، عمرىندە بىرىنچى مرتبە - اون يىللىق بىرگە
 طورمىشلىرىندە بىرىنچى مرتبە، قاشىن توشىر سەيدەگە قارامىنچە،
 «مغر مغر» غە جواب بىردى.

اول اوزى دە، شول طبيعى توڭللك گە، اوزىنىڭ طاوشىنىڭ
 ياتلىغىنە ابد راب كىتكەن كېڭ بولدى، «نى بولدى؟» دىب اويانوب
 كىتكەن كېڭ بولدى....

شونڭ سېنن طابار اوچون، تيره - يۈنن كوزدن كىچىردى. چەي
ياصاڭب طورا طورغان سەيدەگە كوزى تۈشى. بىر نى دە يوق...
ھەمان ايسكى صماوارلار، ايسكى، حوش چەي ايسى، ايسكى جەازر...
ھەمەسى ايسكى... سەيدەدە، ايسكى سەيدە... لاكن...
آنڭ كوزىنە صىق غنە، صىق غنە، ئللە نى سورتلىگەن...
ئىيو سورتلىگەن!...

موڭلىق، قاينغولق سورمەسى طارتلىغان...
ماڭلايندەدە ياڭغى بىر صىق بار...
ياڭغى...

واحد آنى كورگەنى يوق ايدى... شول صىق، شول موڭلىق،
كوز اوستىدەگى صىق - سەيدەنڭ تۈسىنە بىر باشقەلق، نرسە
ايكەنن ايتوب بىررگە مەكن توڭل باشقەلق قوشە...
اول سەيدەنڭ يۈزىنە: بىر اويغە كىلو، بىر اويغە طوقتاو،
سوزىدە طورو بوياون سورتە...

ئىيو، آنڭ بتون يۈزىدە، ايتكەنن دن چىگنەمە يازلىغان...
بو ئلگەرى بىت يوق ايدى...
ئللە، واحد، كورمەدىگنەمى ايكەن؟...

اول سەيدەگە ئللە نى اوچون اوپكەلەگەنگەمى، باشقە
سېبىن كىفى كىتكەنگەمى، چەي دە آڭغارغە، ئلگەرىگى كېك
نشەلى چىمادى. سەيدە ئللە نىندى سۇالار بىر، سوزنى
اوزايتورغە تەسەدە، سوز بەيلەنمەدى؛ اوزايمادى.

اول، عادىدەگىدن آز اچوب، شورلىكدن قالن بىر كىتاب
آلوب، روايت ئىزلەرگە، تۈبەن اوچىدەغى قاسم بالالرىنڭ آتالرىدن
قالغان ماللرن بولۇدەگى روايتلر ئىزلەرگە كىرىشى.

اوزون ايتىدۇر بىر اويۇرەنگەن غەربچەلەرنى اوقۇسەدە، ئىللە نىگە،
 آلار آنڭ باشىنە كۆمەدى. آب آچق ايتىدۇر بىر، كىتاب، قاسم صفى نڭ
 اوغلىنە «تۈركە» دن «حصە» چىقارماسەدە، اول غەربچەلەرنىڭ حەكمەندىن
 اوتۇب كىتەب، بنى العلاتلار، بنىوالايعانلارغە، ذوى الار حاملارغە
 باروب چىقىدى...
 شولاردىن ئىللە نىرسە قازاندى.

اچنە ئىللە نىندى اچنى پۇشروب طور اطورغان يات نىرسە، ۱۲ يىل
 مەتتە بىر مەرتەبەدە كۆرۈمەگەن، حەس ايتەمەگەن يات نىرسەنى طوبى،
 سىزىندى. شول كۆتۈمەگەن يات نىرسەدىن، اوڭى اويىدىن قوتۇلور
 اوچون طاغى شونڭ سىبىلارنى ئۆزلەرگە طوتۇندى.

آنڭ كۆزلىرى سەيىدەنڭ كۆزلىرىنە اوچراشدى. اول كۆزلىرى
 بىر نەھايە تىرەن، تۈبىسىز كېك كۆرۈندى.

واحد، تىگى ياتلەرنى بىرگەن نىرسە، مونڭ طىنچ كۆڭلىنە
 تىگى اوڭى دىشمان فەكرىنى سوققان نىرسە - شول كۆزلىرى ايكەن بىر
 حەس ايتىدى.

سەيىدە شونى آڭلاغان كېك، شول تىرەن كۆزلىرى
 بلەن، خەستەنڭ يۈرەگىنە قالدالغان اوقنى، زەھەرلى اوقنى كۆرگەن
 كېك يۈمشاق غەنە كۆلۈپ:

- «خەستە، سىنىڭ ئىللە نىك كىفەڭ يوق...» دىدى.

واحد خەستە آچولانغان طاوش بلەن:

«يوقنى سۈيلىسەڭ!» دىپ جۈاب قايتاردى.

واوزى دەشول طاوشنىڭ دىرەلەندىن مەلۇماتىنىڭ يەمسىزلىگەندىن
 اويالوب دەكىتىدى.

سەيىدە، يۈزىنە طاغى كۆلچەك قوشوب، باياغى كۆزىنە
 طاغى ئىللە نىندى كۆچ قوشوب:

«حضرت، یوقنی سویله میم. مونه برکه طور دق، برکه یه شه دک. مین، سیندن بر آوز یامان سوز، کوکل قالدر رلق بر اش کورمه دم... اون ایکی یل برکه طور امز... الحمد لله، کونمز ایرکن... دولت مز مول... اوزک بله سن...»

لاکن حضرت، بولارغه خوجه کم؟... بولار کمگه کیره ک؟... میکا، حضرت، مونه شول اندر طولی ایگمه کلرمز، یورت طولی مالمز، طوارمزننگ کیره گن بلمیم... مین آلا ر بلهن نیشلیم؟... شول زور او یلر، شول جهازلر، میکا، خوجه سز، ایه سز کبک طویلا... بز شولارغه خوجه طابا آلاماق... مین، حضرت سیکا بالا بیوه آلامدم...

اول، اوزون ایتدرب، حضرتگه قارادی. حضرت، بو طاوشنی، بو کوچنی «سعیده قایدن آلدی؟ ئله عقلغه جگله یه باشلا دیمی؟...» دیب او یلارغه اولگرمه دی - سعیده طاغی:

«حضرت، مونه مین عیبل، سیننگ طور مشاک، شول طور مشکنی مین بیزه کلی آلامدم، شول طور مشقه، مین کیتکلاک بیردم... سینی، بالا محبتندن، مین محروم ایتدم... سینی حضرت، اولگه نننگ صوگده، دعاچی سز، مین قالدردم... شول بابادن باباغه کیلگه ن محرابنی، خوجه سز، مین ایتدم...»

واحدنگ طامرلری، سکرلری کیرله بارسه ده، سعیده ننگ طاوشنده آمرانه برمد بولغانغه، اول آننگ سوزن بوله آلامدی. سعیده «حضرت سین جیگه رنده ئلی، سیکا ئلی اللهغه شکر امید بتمه گن... شول آوی لر، شول دولتر، شول مسج، مدرسه گه

خوجه، اوزگگه ده، ميگاده دعاچی قالدرو امیدی بتمه گهن. ...
حضرت، سيگا ئويله نرگه کیرهک! ...

اول طاغی، تیره ن کوزی بله ی حضرتنی سوزدی ...
«پیغمبرلرده اویلہ ننگهن ... اولیالرده اویلہ ننگهن ... شونانگ
اوچون حضرت، مونه مین، سینی اویلہ ندررگه کیرهک، دیگهن
اویغه کیلدم ... سيگا جاوچی بولماقچی بولدم. قزن ده طابدم.
اوزی انصافلی. اوزی تربیه لی، اوزی اوقوغان ... اوزی چیبهر:
فخری آبری قزی علیمه ... ميگا حضرت، رخصت بیر! مین زلفیه
آبزنايغه جاوچی بولوب باریم.»

سوزنانگ آخرن ایتب بتره آلمادی، واحد حضرت سیکرب
طوردی، تز اوستینه قویغان کتابی توشب کیتدی.
اول یه مسز طاوش بلهن:

«احماق، تیک طور! ... اوزگنی صوغب یارمن!» دیدی.
شول سوزلرنی، اول، سعیده گه عمرنده برنجی مرتبه گهیتسه ده
شول قدر قوتلو چقدی: اول، اوز طاوشندن اوزی قورقوب
کیتدی.

کوزنده اوینی طورغان آچو چاتقولری بلهن یاندر اوچون
سعیده نی بر مرتبه سوزدی.

سعیده همان کوله چ یوزی بلهن، کرفکلرندن باطریق چغوب طور
طورغان نورلانغان کوز بلهن، واحدنانگ کوزن فارشی آلدی.

واحد آنانگ کوزنده ئلله نی قدر محبت، شفقت قوشانغان
کوچ کورب شوگغارغه آچووی چدی آلمانغانی سیزوب ایشکنی
بیگ قاطی یاووب چغوب کیتدی.

شوندن صوگ، سعیده گویا شول سوزلرنی اونوتقان کبک،
شول اویغه قایتمادی.

لاكن ھەر طوغرى كىلگەندە آقزىلاب، آقزىلاب ھىزىرتنىڭ
 كوڭلىنىڭ «بالاسز طورمىش - ھىيات توڭل، بالالى بولور اوچون
 ايكىنچى خاتون آلودن باشقە يول يوق» دىگەن اوينى صوغارغە كىرگەن.
 اول ھىزىرتنىڭ بالاغە مەھبەتنى تاغى آرتىدۇر اوچون، اولنىڭ
 بىتون مەطور بالالرن، ئلى بىرسى، ئلى بىرسى، ئلى بىرسى كىلىپ سويە
 باشلادى. ئلى بىرسى، ئلى بىرسى ھەقىقەت ھىزىرتكە سويلەپ، آنڭ
 كوڭلىنىڭ بالالى طورمىش مەنظرەلرن تورلى، تورلى مەطور بويادە
 كورسەتە كىلدى. *بۇ مەنظرەلەر ھەقىقەتەنلا ھىزىرتنىڭ كۆڭلىدە بار ئىدى.*
 آنڭ بلەن گەندە ھىزىرتنى آودارغە مەمكىن بولماغاچ، سەئىدە
 ھىزىرتنىڭ دىقەتن ايكىنچى خاتونلارغە، ايكىنچى قىزلارغە طابا بۇرۇرغە
 قىزار بىردى. *بۇ ھىزىرتنىڭ قىزىلارغە بۇرۇرغە بولغان ھەقىقەتەنلا ھىزىرتنىڭ كۆڭلىدە بار ئىدى.*
 آولە مەلا ھائەلەسەندە بۇ - بىك آور بولغانغە، ھىزىرتنىڭ
 «سەئىدەگە باشقە، دىيادە خاتون يوق» دىگەن فەكرى بىك تىرەنە
 طورغانغە، اول بىك اوستالىق بلەن گەنە شول اوى بلەن صوغىرغە
 كىرگەن: *بۇ ھىزىرتنىڭ قىزىلارغە بۇرۇرغە بولغان ھەقىقەتەنلا ھىزىرتنىڭ كۆڭلىدە بار ئىدى.*
 ھىزىرت اويە چاقە آولنىڭ مەطور قىزلرن، اش بلەن قونارغە
 چاقرا باشلادى؛ تورلى يوللار بلەن ھىزىرتكە، شولارنى يەملى
 ايتىدۇر كورسەترگە طوتىدى. *بۇ ھىزىرتنىڭ قىزىلارغە بۇرۇرغە بولغان ھەقىقەتەنلا ھىزىرتنىڭ كۆڭلىدە بار ئىدى.*
 بىر مەتبە اول مەطورايوب، اوسب يىتىكەن فەرىدەنى «قەزم،
 بار، ھىزىرت اويە يوقە اويلارنى جىيىشتۇرۇپ چق!» دىپ، ھىزىرت
 اوستىنە، طاسرايغان فەرىدەنى جىياردى. *بۇ ھىزىرتنىڭ قىزىلارغە بۇرۇرغە بولغان ھەقىقەتەنلا ھىزىرتنىڭ كۆڭلىدە بار ئىدى.*
 بىر مەتبە اول، بولمەدە چىگىش چىگىب طورا طورغان ەلىمەنى
 كورسەتر اوچون «ھىزىرتكەيم، بولمەدەن قومغانىكەننى اوزاڭ آل! سىيرم
 موڭغايوب طورا» دىپ ەلىمە اوستىنە كىرتىدى. *بۇ ھىزىرتنىڭ قىزىلارغە بۇرۇرغە بولغان ھەقىقەتەنلا ھىزىرتنىڭ كۆڭلىدە بار ئىدى.*

بر مرتبه بلمه مشکه صالئوب حضرت تورینه، حضرت کتاب
قاراب طورا طورغان بولمه گه، اوچ، دورت قزنی بر یولی کوردی.
شولایوق، بلمه مشکه صالئوب، قزیزناک محمدیه طاولارنده
حضرتکه ایشوتدردی.
برسی ناک قوبز اویناب ایکی سیناک بیوونده حضرتکه
کورسه تدی.
لیکن شول کورولر، اوچراشولر، وقتلی غنه بولسه ده، نه
حضرتناک کوکلنده وسوسه طودردی؛ نه عائله طورموشن اوزگرتو
حقنده بر اوی باشقه صوقدی.
اول هامان آلیگه ریگی اعتقاد بلهن «سعیده دن باشقه خاتون
یوق» فکری بلهن یاشادی ده - یاشادی.
— — — — —
بر کوننی حضرت ئله نیشله ب، اولک کومگهن بیردن صووق
تینرب قایتدی. ایکنچی کوننی نمازغه چغا آلمادی. اوچونچی
کوننی جمعه غده بارا آلمادی.
دورتنچی، بیشنچی کونلرنی حضرت یاتاقدن طورمادی.
آلتینچی، یدنچی کونلرنی حضرت، قاین آتا حضرتنی آلدردی،
کورشی اولدن بر نیچه ملانی چاقرتوب وصیت یازارغه قوشدی.
فدیسه سن آیتدی. بورچلری چقسه، توله رگه صوما کورسه تدی.
مدرسه ده اوقوغانده، یومرقه سن اورلاب آشاغان شاخمی آبری ناک
بالالرن رضالاترغه قوشدی. حجینه آلتی یوز صوم آیردی.
شوندن، قالغان، یورطن - بیرن، مال - طوارن، بتون
دولتن سعیده گه یازدردی.

لاکن سعیدہ: «حضرت، مین سینسز نیشلیم؟ بل دھن بدالہ
مین آنک بلہن سینسز نیشلیم؟ حضرتکہیم... میگا قالدرما!...»
دیب یالونرغہ طوتوندی.
واحد حضرت کوکلندن، کمگہ قالدرونی ئزلہسہدہ، سعیدہدن
باشقہ، کشیسی بولماغانغہ، طابا آلمادی.
مونہ محلہ قارتلاری کورشرگہ کردیلر.
قارتلر کرہ، کرہ اوک کوزلری یشہرسہدہ، حضرت آورو
طاوشی بلہن: سسہ ہا کال ن لعا مہ فی ہا نامہ دولسلما
«جماعت! سزگہ قارشى گناہم زور. اماملق وظیفہسن اوتی
آلمادم. مینی اللہ تعالیٰ آلدندہ طوتقار ایتہئز... مینی
کیچرئز... میندن محلہ خلقی باحیل بولسون!» دیگہچ بتونلہی،
یاشلرن طوتا آلمادیلر.
برسی: «حضرت! اولمزنی یاقترتقان ایدک، مسجدمز،
مدرسہمزگہ نور کرتکدن ایدک، بزنی قالدرب قایا کیتہسک؟
محرابکنی کمگہ قالدراسک؟...» دیدی.
واحد حضرتنک آورو باشندہ شول اوی طاغی چوالچق
بولوب باصدی.
«محرابکنی کمگہ قالدراسک؟...»
شول محرابدہ، مونہ، یوزدہ اون بریل، بر نسلنک بالالری
امام بولوب کیلدیلر.
ایندی اول بوون ئوزیلہ!
«واحد محراب ایہسی امام قالدرمی... واحدنک بالاسی یوق...
واحدنک اوزینک کتابلرن، چیتلرینہ حاشیہلریازغان کتابلرن دہ
* ۵

قالدررغه، بابادن آتاغه، آتادن بالاغه فالوب کيلگن کتابلرنی ده
قالدررغه شاگرد اوغلی یوق...
واحدنڭ دولتن، مال - طوارن، یورطن - ییرن ده قالدررغه
اوغلی یوق....
واحدنڭ «انکه کئی طکلا، انکه گنکه اطاعت ایت!» دیب
وصیت تهیتوب قالدررغده اوغلی یوق...
یوق...
ایسماسام، شول تر بیهگه آلغان بالالرده یه شه مه دی!...
شده، سعیده تگی کوننی حقلی ایدی...
اول، اوزون ایتدرب، ضعیف کوزنده گی بتون کوچن
جیب سعیده گه قارادی. آنڭ کوزنده: «مینى کنگه قالدراسڭ؟»
دیگن سؤل کوردی.
کوڭلنده ئلله نیندی، عمرنده بولماغان بر کوچ بلهن،
اوی - مسئولیت اوی، شول سعیده آلدنده مسئولیت اوی
طودی....
«بو خاتون، بتون بارلغن میڭا بیردی. مینم طور موشمنی
اوجماخ یاصادی... حاضر، مونه ئوله، موڭار نی قالدرام؟...
مونى کمنڭ قاراوینه طابشرام؟...
تگی وقتده آنڭ سوزن طکلاغان بولسه، بلیکه آنڭ
حاضر بر اوغلی بولور ایدی...»
شول جیدی بووندن کیلگن مهربانڭ ایسهی بولور ایدی...
اول طاغی فکرن، ئوزب یبهردی، طاغی اویاندى، طاغی
کوزین آچدی. سعیده نڭ قايغولی، موڭ قاراشی طاغی شول مسئلهنی
یاڭغرتدی.

مونه ئلله نى بولدى... واحده، اوزىنىڭ اوغلن كورەسى
 كيلو - مونه شوندا، حاضر اوزى ياطقان توشەك ياندا، اوغلن
 كورەسى كيلو - طودى. بونى مەن بىلەن بىرلىكتە بولدى.
 بو حس بتون تيره - يونن قابلاىدى... بتون مسئلەلەرنى
 اونو طودى... بتون كشىلەرنى، ياقنلارنى طومالادى... بونى
 بتون كوچن، قوتن برگە جىيىپ، شول اوغلن «ئزەلرگە»
 كوزن آچدى. بونى مەن بىلەن بىرلىكتە بولدى.
 سەيدەنىڭ تيرەن كوزلەرنى يەش بلەن قزارغان قاباقلارنى
 آراسىدا، ياشىرغان طومانلىغى، موڭغەن كوزلەرنى، شول
 اوغلنىڭ قايدىلىغىنى طابدى. بونى مەن بىلەن بىرلىكتە بولدى.
 آنڭ كوز آلدىنى بەلا كوتەردى، غەلىمە كىلۇب باىدى.
 اول ساتاشا باشلاىدى: اوغلى بلەن، سەيدە بلەن، غەلىمە بلەن
 ساتاشا باشلاىدى. بونى مەن بىلەن بىرلىكتە بولدى.

اوزون سرخاودن، اوزونلاب تىلگەندە حضرتنىڭ اويلارغە
 وقتى، بىك كۆب بولۇپ، شول اوچىز اويدىن بىر نەتىجە چىقاردىمى،
 ئلله شول آور خستەك، حضرتنىڭ باشىدا ايسكى اويلار،
 ايسكى طويغولنى جىمىر، توشىر، آلار اورنىنى ياڭغى
 فەر، ياڭغى حس طودردىمى، ئلله باشقىچە بىرەر سبب بولدىمى،
 آلار ياڭغى دن بىر مەرتىبە سويلەمەنچەدە، شول فەردە سەيدە بلەن
 بىر سوزگە كىلىلەر. بونى مەن بىلەن بىرلىكتە بولدى.
 شونى دە سوز بلەن توگل، طويغو بلەن ئلله نىچك، كوزگە
 كوز قاراشو بلەن آڭلاشدىلەر. بونى مەن بىلەن بىرلىكتە بولدى.

شونڭ نىچك بولوون دە اوزون ايتىرب اويلاشماينچە،
 سويلەشمەينچە طانشىلەر، بلىشيلەر.
 شونڭ اوچون سەيدە: «حضرت، صفر آيى كىرگەنچە ئىللە
 اشنى تامام لىقمى؟» دىگەن سۆزلىگەندە حضرت، ايسكى دن سويلەنب
 بىتكەن كىك: «اوزك قارا، استاذىكە!» دىدى.
 شول سوزنى ئەيتكەندە آنڭ كوڭلىندە ياتلىق بولماغان كىك،
 سوزىندە دە فوق العادە بىر قارار حقندە سويلەنگەن لىكنى بىلدىرلىك
 ھىچ بىر تورلى مە بولمادى.
 سەيدە: «مىن، صوڭ، حضرت، آلاى بولسە، بارىم!» دىگەنچە دە،
 حضرت، طاغى، «كىم گە؟» ايكەنى نڭ ئىللە قاچان سويلەنب، بىر كىتول
 قويغان كىك ايتىرب: «...»
 «صوڭ، زلفىيە آبىرتاي، ئىلى ايشاندن قايتقانمى؟» دىدى.
 سەيدە دن: «ئىيو!» جوابن آغاچ، اول، طاغى عادى بىر اش
 اشلاندى دە طاغى بىر ايكىنچى سىنە رەت جىتىدى دىگان كىك:
 «مىن، صوڭ، سەيدە، بازارغە باروب كىلمەيمى؟» دىدى.
 سەيدە: «باراسڭ، حضرت، باراسڭ!» دىب آنڭ سوزى بىلەدى؛
 حضرتكە، نىلر آلو حقندە، امرلر بىردى.
 كىچ بويى آلار ايكەولەب، بتون طوى ياراقلارن ساناب
 چقىدىلر. بتون طوينڭ واقلىرىنە قىر پىلانلر تۈزدىلر.
 طوى - توشمە بولا طورغان بولەكلرنى درجەسى درجەسىنە
 كۈرە بولب، كاغزلرغە يازدىلر.
 شولار اوچون كىرەكلى بولغان آفچەنى دە بىرگە سانادىلر.

بولارناڭ ھەمەسىنەدە، ايكىسىدە، بىر درجە اشللىككە، بىر درجە كىفلىككە قوشىلار.

ئىللە اوزلارن اوزلرى اونو طىلر مى؟... ئىللە بىرسىنىڭ كىيە بولوب، ايكىنچى خاتون آلورغە يۈرۈۈن، بىرسىنىڭ قارت خاتون يولوب، كۈندەش كىتىرگە ئىزلەنگەنن خاطر دىن چىقار دىلر مى؟...

شول اشلرن، ھەمەسن، اوغللارن اۋىلەندىرە طورغان قارت بلەن قارتچى كىك طىچ، قىلارن اوزلرى تلەگەن اورنغە بىرە طورغان آبىرتاى بلەن آبىزى كىك، شاد اشلە دىلر.

گۈيا، بو طوى بولارناڭ بىرسىنەدە، شادلىقغە باشقە، بىر نىسەدە كىتىرمە يەچەك؛ گۈيا بو طوى بولارناڭ اون ايكى يىللىق شول سۈيشۈلر نىنە، دوستلىقلىرىنە كوڭلىسىز بىر سىزىق دە سىزما ياقاق.

شول طوى كىفلى بلەن سەئىدە، بازارغە كىتىرە آلدندىن، طاغى بىتون بولەكلەر، بىتون كىرەك - ياراقلىرىنى ساناپ دە چىقىدۇ.

شولوق طوى كىفلى بلەن اول، زىلفىيە آبىرتايغە، جاۋچى بولوب دە باردى.

شولوق كىفلى بلەن خىزىتىنى كىيەۋ ايتەرگەدە خاىرلەدى.

اول شولوق كىفلى بلەن طوى اشلرى پىشردى، آلارناڭ ياخشى بولوب اوڭوۋى اوچون، شولايوق طىرشىدى.

نىكاح كۈنى يىتكەچ شولوق كىفلى بلەن، خىزىتىنى اوزى مونچەغە كىرتىدى، اوزى ياڭغى كۈلمەكلەر كىيىردى.

اوزى، خىزىت ناڭ ساقالان، مېۋىغىن توزەتدى. كىيەۋنى آلورغە كىلوچىلارنى دە اوزى آشاتوب، خىزىت،

قوياش بايغانچە، باروب كررلك بولسون ديب آشقدر روب اوزى
طهارتلەندىردى.

ھەممەسى حاضر بولوب، حضرت كىمەۋچە كىيىنوب، جىتوب
«آية الكرسي» اوقورغە اوطرغاچە سەيىكە آقرىن غنە، حضرتىن توبەنگە
تزلەندى واوزون ايتىروب قوللرن الله درگاھىنە سوزدى.
بولمەدەگى خاتونلردە، توردەگى كىمەۋ آلۇچى لىردە تزلدىلر،
تزلەندىلر.

حضرت ئىلگەرى عادى طاوش بلەن سورە فاتحەدن باشلاپ
قرآن اوقورغە طوتونسەدە، بارا طوراً آنڭ كۆڭلى طولوب
كىتىدىمى، طاوشى موڭلاندى. آنڭ صافى طاوشىنە كوز يەشى
قسلىدى؛ اول، كوچكەگنە اوچلاپ چغوب، قولن كوتەرب
اوزون دەئادىن سوڭ يوزن سىياغاندە يىتىدىن اىكى بورتاك
ياشنىدە سورتب آلدى.

سەيىدە ھەمان سالقن قانلى لغن يوغالتمادى.
اول، حضرت طوروب ايشىككە بارا باشلاغاچدە، ئىلگەرىگى
كېكەك، كۈلەچ يوز بلەن «خوش حضرت!» ديب قولىن سوزدى.
حضرتىنڭ قاينار قولن اوزونغىنە طوتوب، حضرتىنڭ يوزىنە،
كوزىنە قاراب: «الله تعالى خىرلىگە قىلسون»

بسم الله الرحمن، حضرت، بويور، حضرت! ديب، بول آچدى.
آطقە اوطرغاچدە حضرتىنڭ: «خوش سەيىدە» دىيۈىنە قارشى
طاغى اوق شول شادلىقلى، كۈلەچ يوز بلەن: «خوش حضرت، خوش،
ساو، سلامت بول!» دىدى.

آطالار كوتەرىلپ، قانغراولر شالطراب، توبەن اوچقە توشب
كىتكەچدە، آنڭ يوزىنە، توسىنە قايقولق، كىفسىزلك چىقمايدى.

اول، کیدو اوزاتونی قارارغه کیلگن ئلله نی قدر بالاغده طوی توسلی بولسون، دیب بوله کلر بیررگه اونو طمادی. «آرتای نڭ حالی بیک آورد» دیب برگه قایغرشرغه کیلگن اول خاتونلر نڭ کوز یهشلرینه ده کولب قاراودن باشقهچه جواب بیرمه دی.

عادی کونده گی کبک، اول آخشامدن صوڭ، اوایلر ن جیشدر ب بتردی. یستودن صوڭ عادی کونده گی شیکللی، اورن صالدی.

توشه کنی قابارتدی؛ یاستقنی کوپرتدی؛ یابمه لرنی پخته له ب یابدی؛ یورغاننی آچدی؛ حضرت یاتا طورغانچه ایتدر ب، یاستقنڭ مامغن تگی یاقغه طابا تورتدی.

مونه حاضر، حضرت یهستودن قایتور کبک ایتدر ب، شولارنی آشوغا، آشوغا، تیز - تیز اشله دی.

آشوغا - آشوغا، اوزینڭ کیچکی کولمه گن آلسدردی. لاکن، نی اوچوندلر اول، شول اورنغه یاقن کیله آلمادی... اول، اون ایکی یلده برنچی مرتبه شول اورندن، صووقلق حس ایتدی.

برنچی مرتبه شول اورندن اوگی لک ایسی طویدی؛ برنچی مرتبه شول اورن نڭ یات ایکنن، بتونله ی یات ایکنن سیزدی. بردن بتون یوره گن صالقون تیمر بلهن قایروب آلغان کبک بولدی. بتون ته نن صووق، زمهریر صووغی طوتدی.

ته نی اوشیدی. جانی سقرادی. کوڭلی طاشدی. یوره گی یارولرغه، بتدی.

اول، شول یساتلق کیله طورغان اورنغه، یاقن بارا آلمانغان کبک، شول صووقلق آنی بهیله گن، طوڭدرغان کبک چیتکه ده کیمته آلمادی.

اول، اورن یاننده غی نمازلقغه او طروب قولن کوتهردی. ایکی کوزدن ملدره ب آغا طورغان کوز یه شلرن طوقتاتا آلمان، قایغوغه صبر سزلق بولماسن، دیب اللهغه یالوار غه یالنور غه باشلادی. شولوق نمازلقده اول اویوب ده کیمتی....

شولوق نمازلقده بر اویانوب، بر قالغوب اول، توننی

ایکنچی کوننی ایرتوک، کیمه چهینه سعیدنی آلورغه کیلگن
آطقه او طروب بارغاچ، فالطرابراق، آبدرا براق قارشی چقغان
زلفیه آبرتایخده اول، همان ئلگهریگی کبک کولهچ یوز بله
«ایسه نمی؟» دیدی.

اوی آراسنده یوری طورغان زلفیه آبرتای ناک کیلینی ناک
قزنده ئلگه ریگی کبک ایتب سویدی.
حضرت بیکه چلی طورغان اویناک ایشگینه جیتکه چگنه بردن،
آلنده اوبقون آچلغان کشیده بولا طورغان کبک قوط اوچو
آنی بیله دی.

شول اويگه، شول ايشكگه قارشي بتون تهنه، جاني دشمانلق
بلهن طولدى.

آنڻاڻ آياقلىرى: «يوق، شول اويگه، شول مينم بختمنى آلغان اويگه كر مينم!» ديمه كچى بولدى.

آنڙڻي كوزلري «شول اون ايكي يلقى حضرتمني، اون ايكي يلقى اوز منكي گنه بولغان حضرتمني، باشقه لرڙڻي قولنده، قوچاغنه بولغانن كوريله طورغان اويگه كرميم!» ديمه كچي بولدى.

طاغی بازاروب «بسم الله» ئەيتوب ايشكنى آچدى.
 آنڭ كوزى بتون شول اويده بولغان، بولاچاق نرسەلەرنى
 كۆرەسى كېلگەن كېك بىردىن، تورگە آطلدى.

آنڭ کوزلری علمه نکینه او چارغه اولگرمه دی: علمه ایولوب،
باشن بوکدی، یوزن یه شردی.

آنڭ کوزی حضرتڭ یوزن صیپارغه اولگرمه دی: حضرتڭ
بتون اوستندن بر قالطراو، اولوغلار آلدننغی بر قالطراو اوزدی.
حضرت، طوب، طوغری ایتدرب، سعیده گه قازارغه باطر چیلیق
قیلمه سده، سعیده همان شول کولهچ یوز، همان شول حه تفه
طاوش بلهن: «ایسه نمی حضرت؟» دیگهچ، اول، آقرتن غنه کوزن
کوتهردی.

سعیده قارا صمانراق کولمهك کییب، قارا اوستنده آق
بیزه کلی یالوق به یله گهن.

یوزی - بالاوزدن یاصاغان کبک، آب آق.
کوزلری - اوت کبک یانا، آلارڭ توپلری تمام بتکهن -
اوبقونغه ئه یله نگه نلر.

ماڭلا یینه ئله نیندی بر زورلق چقغان.
باقشی - پادشاهلر باقشی...

یوریشی - بهادرلر یوریشی.
اول آقرتن غنه، اچنده گی زور بر قیمتڭ توشووندن قورقغان

کبک گنه حرکت ایته.
اول آلغه آطلاغان صاین، شونده غی کشیلرنی، اوینی، بتون

تیره - یوننی اواقلاندر بارا.
اول یاقونایغان صاین زورایا، اوسه بارا.

واحد بردن سیکر ب طوردی.
قویاشقه قاراغانه کوزڭ چاغلووندن قورققان کبک، او یالوب قنه

سعیده گه طابا قارادی.

آنڭ پادشاھ كېك عظمتىنە صغۇر اوچۇن، تىز - تىز قارشى
بارب، كوڭلدىن آنڭ آلدىنە تىزلەندى.
اوزى قزاروب، اوزىنىڭ كچكەنەلگىنە قزاروب:
«ايسەنمى سەيىد؟» دىب قالطرى - قالطرى غنە، كورشىكە قول

صوزدى.
سەيىدەنڭ صووق قولن آلتاچ، يۈرەگىنە زور سالقن
آغم كىر كىتوب، طاغى آنى اوستىدى، درلەتدى.

سەيىدە غلىمە بلەن كورشىكەندەدە كۈلەچلەگن يوغالتمادى.
حضرت آنى اوزىدىن يوغارى اوطرتقاندە، غەرىبە بىرنچى
مىرتبە اوزىدىن يوغارى اوطرتقاندەدە، اول اوزىنىڭ كىيىن، كۈلەچلەگن
بىرمەدى

اول چەي، ياندىدە حضرت بلەن بىك ماطور سۈيەلەگەن كېك،
غلىمە بلەندە بىك يۈمشاق، بىك شىقتىلى قىلىندى.
چەينى تمام ايتىب، كورشىب چىققاندەدە، ايكى سىنەدە بخت -
سەادت تەلەگەندەدە اوزىنىڭ توسندە، يۈزىدە اوزگەرتمەدى.

سەيىدە چىغوب كىتكەچدە حضرت، بىك اوزاق سەيىدەنڭ
صوڭغى صىقتىن، سىن كوز آلدىدىن جىيەدە آلمادى. شۇنىڭ
آلدىدە ئىيىلگەن باشى كۈتەرە آلمادى.

بۈگۈلگەن تىزىن طورايىتە آلمادى.
شول كۈندەشكە قارشى، پادشاھ كېك الوغ، فرشتە كېك
شىقتىلى كۈندەشكە قارشى غلىمەدە دشمانلىق، كۈندەشكە حىسى
بىلى آلمادى.

آنڭ دشمانلىغى سەيىدەنڭ يۈمشاقلىغىنە، آنڭ بالاغە يۈمشاقلىغى
كېك شىقتىنە بەر يىلب، ئىر كىتكەن كېك بولدى.

آنڭ كوندەشلىگى سەيدەنڭ الوغلىغىنە، بىۈكلىگىنە، پادشاھ
 كېك بىۈكلىگىنە بەرىلە، يوغالوب كىتكەن كېك بولدى.
 حضرت، بىكەچلەرنى بىرۈپ، ئىلمەننى ئۈيىگە تۈشۈرگەچدە
 شول ھس، سەيدەنڭ الوغلىغى ھسنى كىمى مەدى.
 ئىلمە، مالاخاتونى بولوب كىتوب، مەجلىسلىرى يورى باشلاغاچدە،
 بتون اشلىرى بتون ھرىكلەرنىڭ سەيدەگە ئىدەرگەنلىگى بىتمەدى.
 شۈنسى عەجب: ئىلمە ئالغەچە چىغوب بالا طورداغاچدە، ھىرىتكەدە،
 ئىلمەگەدە، چىن ئانا سەيدە بولوب اورۇنلاشدى.
 اول غەدە توگىل: بالالىرى اوسە باشلاپ، بىرىنچى سوزنى ئىيتكەندەدە،
 ايكى بىرىنچى «ئەنە، ئەنە» دىگاننى سەيدەگە اوندەشدى.
 زورايى باشلاغاچدە بتون بالالىرى، چىن ئانى - سەيدە دىپ
 اوشانوب ئىلمەگە بىك اوزاقغە قىدر «ئەنە» دىەرگە بارمادىلر.
 آگلى باشلاغاچ غەنە كوچلەنب «ئەنە» دىپ يۈرسەلدە، ئانى،
 ھەر وقت ايكىنچى درجە ئەنە ايتىدروب يۈرۈدن قوتولا آلمادىلار.
 بالالىرى كۈبەيدى.
 يۈرت - يىر بالا بلەن تولدى.
 بالا تىرىپەسى، بالا مەشقى ھىرىتىنىڭ سەيدەنڭ دە بتون
 طورمىش تۈردى.
 اللەنڭ بىرگەن بىر يىلدە ئىلمە آبۇتاي يا بىر قىز، يا بىر اوغل
 باغشلاپ تۈرسەدە، ھىرىت اوزقولى بلەن مەترىقە دىقترىنە اسمەن
 «آناسى واحد، آناسى ئىلمە» دىپ يازوب تۈرسەدە، اول اوزى
 اوزى ھەمان بىر خاتونلى ايتىدروب ھس ايتىدى؛ بىر خاتونلى
 ايتىدروب اويلادى؛ بىر خاتونلى ايتىدروب تۈردى.
 ئىلمە ھەر وقت بىرگە بولسەدە، ئىلمە ھىرىتكەدە سەيدەگە دە ماطور،

بالاڤار باغشلاسه ده ئلله نيچوك اول، حضرتگه خاتون بولوب، بالا
آناسی بولوب كورنمه دی.
اول، شونك، جاريه می، كنيزه كهی؟.. ئلله... ئلله نرسه گنده می،
بولدی ده، قالدی.

